

Чытайце ў нумары:

Лесін у Польшчы

● Гібель „Зоркі“

● Галінка чаромхі

● Круіз міру і друж-

бы ● Апавяданне

„Сашкава бабуля“

● Вершы

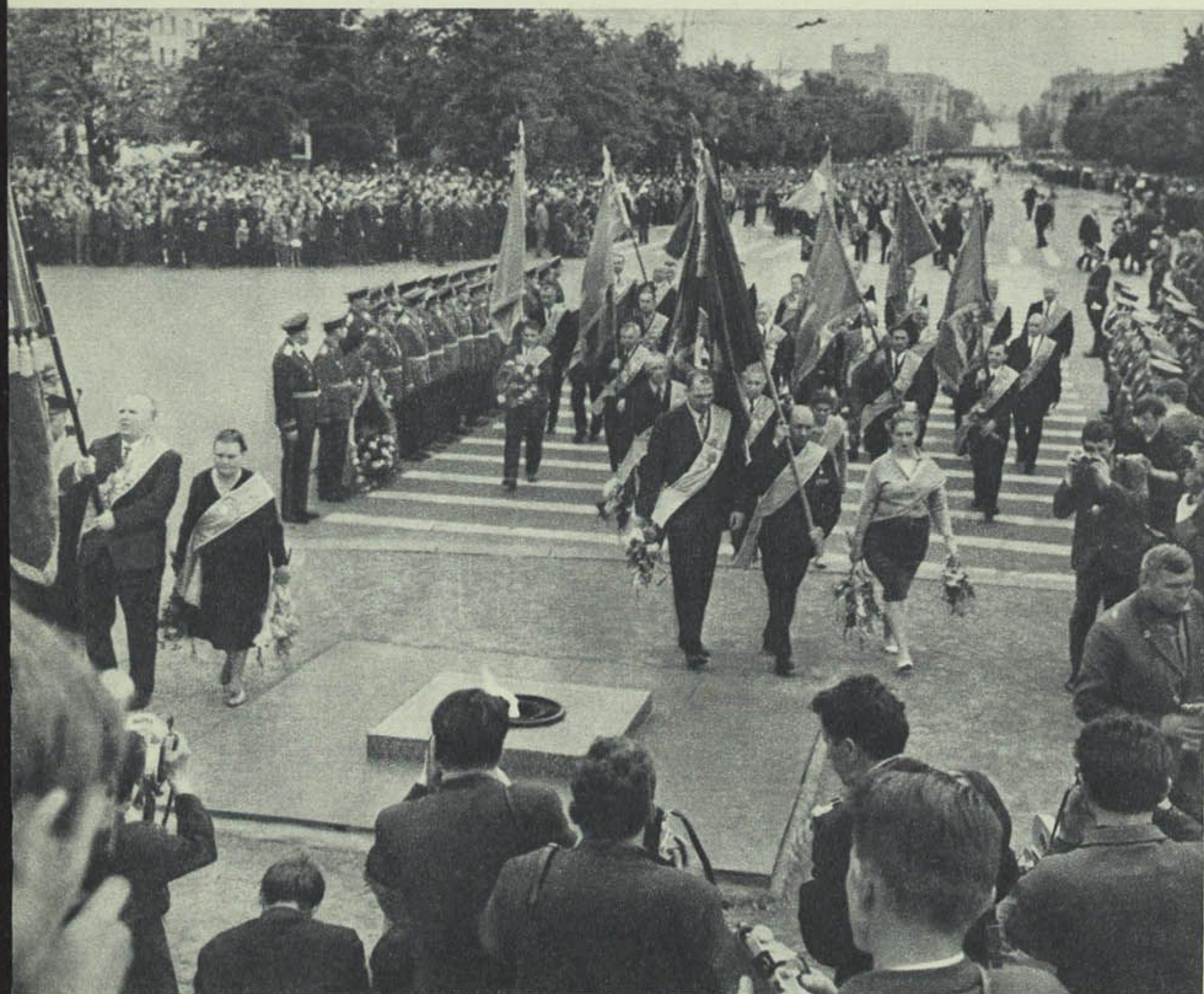

работніца і сялянка

8

1969

Мінск, 3 ліпеня 1969 г.

«Людзі добрыя, памятайце: мы любілі жыццё, і Радзіму, і вас, дарагія. Мы згарэлі жывымі ў агні. Наша просьба да ўсіх: няхай гора і смутак павернуцца мужнасцю і сілай, каб змаглі ўвекавечыць вы мір і спакой на зямлі, каб нідзе і ніколі ў віхры пажараў жыццё не памірала!» — гэта словы з Хатынскага мемарыяла.

БЕЛАРУСЬ СВАТКУЕ ВЫЗВАЛЕННЕ

Больш чатырох мільёнаў чалавек пабывала ў Брэсцкай крэпасці-героі. Даніну павагі героям абароны аддалі прадстаўнікі 96 краін свету.

На здымку: на гераічнай зямлі бацькоў.

Фота В. Германа і Ч. Мезіна (БЕЛТА).

Напярэдадні святкавання 25-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў адбылася закладка ў урны мемарыяльнага комплексу «Хатынь» зямлі з 136 беларускіх вёсак, поўнасю знішчаных фашысцкімі акупантамі і не адроджаных пасля вайны. На здымку: прадстаўнікі вёсак, знішчаных нямецка-фашысцкімі захопнікамі, кладуць кветкі на урну з зямлёй.

Фота Ул. Лупейкі і В. Ніколева (БЕЛТА).

Старшыня Камітэта савецкіх жанчын В. Нікалаева-Церашкова сярод дэлегатак кангрэсу.

У сталіцы Фінляндыі Хельсінкі 14—17 чэрвеня г. г. адбываўся Сусветны кангрэс жанчын.

Друкуем прыняты на кангрэсе Зварот да жанчын свету. Публікаванне матэрыялаў кангрэсу будзе прадоўжана ў наступным нумары часопіса.

ЗВАРОТ ДА ЖАНЧЫН СВЕТУ

Жанчыны, маці, дзяўчаты ўсяго свету.

Мы, прадстаўніцы соцень мільёнаў жанчын 96 краін, прыехалі ў Хельсінкі, каб абмеркаваць пытанне аб ролі жанчын у сучасным свеце. Ужо шмат год жанчыны не абмяжоўваюць кола сваіх інтарэсаў пытаннямі сваёй сям'і. З поўнай падставай яны цікавяцца нацыянальнымі праблемамі і ўсім тым, што адбываецца ў свеце, бо аддаюць сабе справядзачу ў тым, што вырашэнне гэтых праблем цесна звязана з дасягненнем нацыянальнай незалежнасці, дэмакратыі і міру, а таксама эканамічных, сацыяльных і культурных правоў жанчын.

У барацьбе за сваю эмансipaцыю, за раўнапраўнасць, за паляп-

шэнне ўмоў жыцця ў сям'і, грамадстве і ў працы жанчыны з'яўляюцца магутнай сілай, выступаючы супраць устарэлых поглядаў, рэакцыі і эксплуатацыі. Уклад і поспехі жанчын у барацьбе за нацыянальную незалежнасць, дэмакратыю, сацыяльны прагрэс і захаванне міру стымулююць разгортанне іх барацьбы для дасягнення новых поспехаў.

Хоць нашы краіны з'яўляюцца рознымі па свайму развіццю і хоць мы з'яўляемся людзьмі рознага сацыяльнага паходжання, прытрымліваемся розных палітычных і рэлігійных пераконанняў, мы аднадушна лічым, што чалавецтва зараз знаходзіцца ў небяспечным становішчы, якое патрабуе ад нас усёй нашай пільнасці. Вайна, якая

вядзецца Злучанымі Штатамі Амерыкі супраць В'етнама — мы прынялі спецыяльную рэзалюцыю па гэтаму пытанню, — з'яўляецца выражэннем шалёнага імкнення імперыялістычных сіл дабіцца панавання над іншымі народамі. Гэта само па сабе з'яўляецца пагрозай для бяспекі ўсіх краін свету.

Усё больш паспяховая гераічная барацьба в'етнамскага народа супраць агрэсіі і салідарнасць з ім усіх сіл міру і прагрэсу ва ўсім свеце з'яўляюцца прыкладам нашай сілы, якая праяўляецца скрозь і ўсюды, калі мы аб'ядноўваемся супраць любых форм агрэсіі, эксплуатацыі і прыгнечання.

Давайце памножым нашы намаганні, каб пакласці канец гэтай вайне, якая распаўсюджваецца на Лаос, дзе мы падтрымліваем законную барацьбу жанчын. Гэтая вайна таксама пагражае суверэнітэту Камбоджы і служыць узмацненню ваенных баз, як, напрыклад, на Акінаве, а таксама стварэнню саюза, у якім ЗША адводзяць японскаму мілітарызму важную ролю.

Мы звяртаем увагу жанчын на становішча ў Карэі і заклікаем іх да пільнасці. Паўторныя правакацыі амерыканскага імперыялізму і марыянэчнага ўрада Сеула супраць Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі, гэтак жа як і незаконная акупацыя паўднёвай часткі Карэі, самі па сабе з'яўляюцца вялікай пастаяннай небя-

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 8

ЖНІВЕНЬ
1969

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ПЯТЫ
ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

спекай распаўсюджання вайны і на гэты раён.

Мы падтрымліваем карэйскі народ у яго справядлівых патрабаваннях у адносінах вываду амерыканскіх войск з паўднёвай часткі яго радзімы, каб ён мог ажыццявіць аб'яднанне сваёй краіны мірным шляхам без якога-небудзь межнага ўмяшання.

Мы звяртаем увагу жанчын на падзеі на Сярэднім Усходзе і заклікаем іх да пільнасці.

Парушаючы і ігнаруючы рашэнні ААН, урад Ізраіля, які заахвочваецца і падтрымліваецца галоўнымі імперыялістычнымі дзяржавамі, працягвае сваю агрэсію супраць арабскіх народаў. Больш чым два мільёны палесцінцаў былі выгнаны са сваіх дамоў і жывуць у жахлівых умовах у лагерах. Мы падтрымліваем іх свяшчэннае права на супраціўленне і іх права вярнуцца ў свае дамы, мы падтрымліваем нацыянальныя правы палесцінцаў.

Мы выказваем нашу салідарнасць з барацьбой арабскіх народаў супраць гэтай няспыннай агрэсіі і супраць бесчалавечных актаў, якія чыняць ізраільскія войскі, і патрабуем іх безагаворачнага вываду з незаконна акупіраваных тэрыторый.

Для аднаўлення міру ў гэтым раёне мы патрабуем правядзення ў жыццё рэзалюцыі Савета Бяспекі ААН ад 22 лістапада 1967 года.

Мы звяртаем увагу жанчын на напружаную абстаноўку ў Еўропе, дзе ўжо два разы ўспыхвалі сусветныя войны, і заклікаем іх да пільнасці. Мілітарысцкія і рэваншысцкія колы Федэратыўнай Рэспублікі Германіі, якія падтрымлівае амерыканскі імперыялізм, адмаўляюцца прызнаць існуючыя граніцы, устаноўленыя ў Еўропе пасля другой сусветнай вайны, і юрыдычна прызнаць Германскую Дэмакратычную Рэспубліку. Яны патрабуюць доступу да ядзернай зброі. Усё гэта з'яўляецца сур'ёзнай пагрозай міру ва ўсім свеце.

Перад тварам такой небяспекі зусім неабходна захаванне існуючых граніц і стварэнне сістэмы калектыўнай бяспекі ў Еўропе.

Мы таксама звяртаем увагу жанчын і сочым з такой жа пільнасцю за жорсткай барацьбой народаў Афрыкі за нацыянальную незалежнасць, супраць каланіялізму і неакаланіялізму.

Мы падтрымліваем барацьбу народаў Анголы, Мазамбіка, Гвінеі-Бісау, Паўднёвай Афрыкі, Зімбабве, Намібіі супраць саюза, створанага партугальскімі каланіялістамі сумесна з фашысцкімі і расісцкімі рэжымамі ў Радэзіі (Яна Сміта), і ў Паўднёвай Афрыцы (апартэід)

для прыгнечання народаў поўдня Афрыкі.

Мы асуджаем усе спробы імперыялістычных сіл стварыць на афрыканскім кантыненте, у прыватнасці на поўдні Афрыкі, буйныя базы для ядзернай зброі ў мэтах ажыццяўлення сваіх агрэсіўных планаў.

Мы падтрымліваем барацьбу кубінскага народа супраць усялякіх спроб эканамічнага і палітычнага ціску або ўзброенай інтэрвенцыі.

Мы звяртаем увагу жанчын на ўсе іншыя раёны свету, дзе міру пагражае небяспека, і заклікаем іх да пільнасці.

Мы выказваем нашу салідарнасць з барацьбой народаў Грэцыі, Іспаніі, Партугаліі і Лацінскай Амерыкі супраць існуючых фашысцкіх дыктатур і пагрозы іх узнікнення; мы таксама салідарны з барацьбой супраць любых форм расавай дыскрымінацыі, як, напрыклад, у ЗША.

Наша работа паказала, што пры ўсёй розніцы праблем, якія мы абмеркавалі, мы павінны ажыццяўляць адзінства дзеянняў. Гэтыя дзеянні павінны быць накіраваны галоўным чынам на барацьбу з амерыканскім імперыялізмам, таму што менавіта ён з'яўляецца галоўнай рухаючай сілай усіх мілітарысцкіх агрэсіўных блокаў. Ён з'яўляецца ініцыятарам стварэння НАТО, СЕАТО, СЕНТО і іншых двухбаковых ваенных блокаў. Яго базы раскіданы па ўсяму свету, пачынаючы ад Гуантанама да Кіпра, у Азіі, Афрыцы, Аўстраліі і ў Еўропе.

Ён нясе галоўную адказнасць за гонку ўзбраенняў, якая паглынае мільёны долараў і тыя велізарныя чалавечыя каштоўнасці, якія так неабходны для знішчэння голаду, хвароб, галечы і непісьменнасці.

Чалавецтва мае права на дастойнае існаванне. Іменна таму неабходна, каб жанчыны ўключыліся ў барацьбу супраць ваенных баз і агрэсіўных ваенных блокаў, за забарону ўсіх відаў зброі масавага знішчэння, за ўсеагульнае раззбраенне.

Мы заклікаем жанчын, маці, дзяўчат усіх кантынентаў незалежна ад іх палітычных і рэлігійных пераконанняў, работніц, сялян, жанчын усіх прафесій яшчэ цясней аб'яднацца для таго, каб стварыць магутны фронт супраць імперыялістычных сіл і ўсіх іншых сіл, якія тармозяць сацыяльны прагрэс і пагражаюць справе міру.

У адзінстве наша сіла. Давайце ж разам змагацца за нашы правы, дэмакратычныя свабоды, нацыянальную незалежнасць, сацыяльны прагрэс і мір!

ГАСПАДЫНЯ

Асталася ззаду станцыя Асіповічы. Разрываючы вячэрнюю цемру яркім промнем пражэктара, фірменны поезд «Спадарожнік» набіраў хуткасць. Брыгадзір — механік саставу Кацярына Мільто ўвайшла ў штабное купэ, узяла журнал, каб удакладніць «засяленне» спальных вагонаў. Але ў гэтую мінуту на парозе з'явілася ўсхваляваная правадніца Рэгіна Малчан. Адчуваючы нядобрае, Мільто паднялася ёй насустрач, спакойна спытала:

— Што там у цябе, Рэгіна, здарылася?

— Тое, што і на мінулым тыдні, — адказала тая і бездапаможна села на пасцель. — У пасажыркі пачаліся роды.

— Вяртайся да сябе ў вагон, — распаўраділася начальнік пезда, — а я пашую сярод пасажыраў медыка.

Мільто ўключыла мікрафон, і па вагонах, па купэ паляцеў яе голас: «Таварышы пасажыры, калі сярод вас знаходзіцца ўрач або фельчар, вельмі прашу прайсці ў чацвёрты вагон. Чалавеку патрэбна медыцынская дапамога».

Калі яна ішла па вузкім вагонным калідоры, ёй сустрэлася пажылая заклапочаная жанчына.

— Даруйце, вы не доктар? — спытала ў яе Кацярына.

— Так, я ўрач, — адказала пасажырка, папраўляючы акуляры. — А вы, бачу, начальнік пезда? Дык што там здарылася з чалавекам? Толькі прашу мець на ўвазе: у мяне з сабой няма інструментаў.

— Жанчына раджае...

— У такім выпадку пойдзем.

У Магілёў поезд прыбыў строга па раскладу — у 0.01 па маскоўскаму часу. Сярод сустрэкаўшых на пероне знаходзіліся работнікі чыгуначнай бальніцы. Яны загадзя былі папярэджаны па тэлефоне.

Дзесьці сярод натоўпу згубіўся муж парадзіхі. Яго трэба ў што б там ні было адшукаць і папярэдзіць. Мільто паспела распытаць маладую маму, як выглядае яе муж, і цяпер шукала яго вачыма. «Напэўна, гэта ён», — падумала Кацярына, заўважыўшы мужчыну з букетам кветак.

— Даруйце, вы не Алену Паўлаўну сустракаеце? — спытала яна, падышоўшы да незнаёмага.

— Сустрэкаю жонку, — паспешліва загаварыў мужчына. — Вы яе ведаеце? Ці не здарылася чаго? Яна цяжарная.

— З ёй усё ў парадку, — усміхнулася Мільто. — Мы прывезлі вам і Алену Паўлаўну і сына. Віншую, татуля.

З таго часу ўдзячныя магілёўчане лічаць Мільто і Малчан названымі хроснымі свайго першынца, на свята прысылаюць ім віншаванні, запрашаюць у госці. Вось і напярэдадні Усесаюзнага Дня чыгуначніка прыслалі дзяўчатам віншавальную тэлеграму.

За гады работы на чыгунках краіны мне даводзілася сустракацца з многімі цікавымі людзьмі — Героямі Сацыялістычнай Працы, знатымі машыністамі лакаматываў, майстрамі вагоннай і пуцейнай справы, сувязістамі. Чым зацікавіў іх транспарт?

Адказ быў амаль заўсёды адзін і той

„СПАДАРОЖНІКА“

жа: рамантыка далёкіх дарог, шпаркія паязды...

Нешта падобнае збіраўся пачуць я і ад брыгадзіра-механіка пезда Мінск — Магілёў «Спадарожнік» Кацярыны Мільто, з якой сустрэўся ў Мінскім рэзерве праваднікоў.

І раптам, як снег на галаву:

— На транспарце я апынулася, можна сказаць, выпадкова. Была ў мяне мара — стаць настаўніцай. Пасля дзесяцігодкі паступала ў Магілёўскі педінстытут, ды не прайшла па конкурсу.

...Здарылася гэта вясной пяцьдзесят сёмага года. Сталіца рыхтавалася да Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. На Маскоўскай і Беларускай чыгунках уводзіліся дадатковыя пасажырскія паязды для перавозкі іншакраінных удзельнікаў фестывалю. Беларускай магістралі патрабаваліся дзяўчаты на пасады правадніц. Каця прачытала аб'яву і, доўга не думачы, пайшла ў Мінскі рэзерв: «Хай будзе, што будзе!» Пажадаўшых абслугоўваць «фестывальныя паязды» аказалася больш, чым трэба. Але на гэты раз дзяўчына вытрымала конкурс. Як ніяк, яна нядрэнна ведала нямецкую мову, і гэта давала перавагу перад іншымі прэтэндэнткамі.

Худзенькая, кучаравая Катарына (так называлі яе замежныя турысты) лёгка і свабодна выконвала свае прамыя аб-

вязкі — наводзіла парадак у купэ, разносіла чай. І адначасова была нястомнай перакладчыцай, цікавым гідам. Дзяўчына добра вывучыла маршрут, і калі пезд ішоў па прасторах роднай Беларусі, яна расказвала пасажырам пра свой квітнеючы край, пра яго выдатныя мясціны. Размова пераходзіла на Вялікую Айчынную вайну, і Катарына расказвала юнакам і дзяўчатам з ГДР і ФРГ пра страшэнныя гады акупацыі: разбураныя гарады і спаленыя вёскі, павешаных і расстраляных фашыстамі мірных людзей. У такія моманты яна становілася вясчальнікам міру і добра, дружбы і салідарнасці моладзі розных краін.

Неўзабаве пасля фестывалю Каця перавялі на работу ў фірменны пезд «Мінск — Масква». Кожны, хто хоць бы адзін раз ездзіў экспрэсам «Беларусь», несумненна, застаўся задаволены абслугоўваннем. Чысціня ў купэ і калідорах, беласнежныя просціны і навалачкі пасцелей, камфорт і ўтульнасць акружаюць пасажыраў.

У «Беларусі» Каця абслугоўвала вагон міжнароднага класа. Ёй прысвойваецца званне ўдарніка камуністычнай працы. Камсамольцы выбіраюць яе ў састаў камітэта камсамола. Камуністы прымаюць у рады партыі.

Па рэкамендацыі настаўніка і старэйшага таварыша, начальніка пезда «Беларусь» камуніста В. М. Ходаша Кацярыну пасылаюць у Гомель на курсы брыгадзіраў-механікаў. Хутка, непрыкметна праяцелі месяцы вучобы. І вось на рукаве з'явілася зорачка з прасветам...

— Трэці год «настаўніца, якая не атрымалася», — жартуе Кацярына, — працуе брыгадзірам-механікам пасажырскага пезда.

— Вам падабаецца гэтая работа?

— Яшчэ як! — ажыўляецца дзяўчына. — І сваю прафесію «пасажырніка», і транспарт палюбіла ўсім сэрцам. Здаецца, знайшла сваё сапраўднае прызвание.

— А як жа мара стаць настаўніцай? — не стрымаўся, спытаў я.

— Мусіць, гэта было несвядомае імкненне, — паціснула плячыма Кацярына. — Зараз многія маладыя людзі стараюцца ў што б там ні было паступіць у інстытут, заяўляюць пра сваю мару стаць настаўнікам, урачом, інжынерам. А часам высвятляецца, што мара прыдуманая, кімсьці падказаная або нават навязаная. На сваім вопыце я пераканалася, што юнак або дзяўчына на любой рабоце можа знайсці сваё прызвание.

Цяжкая прафесія ў машыніста і дыспетчара, станцыённіка і пудейца. Нялёгка хлеб і ў брыгадзіра-механіка пезда. Ён адказвае за сотні пасажыраў. Яму падначалены два дзесяткі праваднікоў. Ён адказвае за тэхнічны стан вагонаў.

Усё лепшае, што накоплена праваднікам, скарыстоўваецца ў брыгадзе Кацярыны Мільто. Пасажыр можа купіць у вагоне газету, часопіс, набыць латарэйны білет, перааформіць агульны ці плацкартны білет на спальны. У пездзе ёсць бюро даведак, дзе дадуць любую «чыгуначную» даведку, ёсць куткі медыцынскіх і бытавых паслуг.

Бадай, асаблівыя клопаты — аб самых маленькіх і самых пажылых пасажырах. Для дзіцячага вагона на грошы, утаргаваныя за газеты, часопісы, чай, лякарствы, куплены цацкі, кніжкі, каларовыя алоўкі, малюнкi для раскраскі.

Добрыя і чулыя дзяўчаты, і ў першую чаргу Кацярына Мільто, памогуць старо-

му або хвораму пасажыру падняцца ў вагон, спусціцца па крутых прыступках, давадуць да вакзала, паднясуць рэчы.

Я бачыў апошнюю кнігу скаргаў і прашаньняў калектыву брыгады пезда. У ёй не запісана ніводнай прэтэнзіі пасажыраў. Затое на кожнай старонцы падзякі. За выдатнае, душэўнае абслугоўванне дзякуюць рабочыя і вучоныя, артысты і ваеннаслужачыя, студэнты і калгаснікі.

За самаадданую працу Кацярыну Мільто ў 1966 годзе ўзнагародзілі ордэнам «Знак Пашаны». Камуністы вузла паслалі сваім дэлегатам на дваццаць шосты з'езд Кампартыі Беларусі. Хоць праца маладога камуніста звязана з рэзідэнцыяй, але Кацярына паспявае займацца масава-палітычнай работай у камсамольскай і партыйнай арганізацыях рэзерва. Яна агітатар, член Савета вузлавога інтэрната, вядзе выхавальную работу сярод жыхароў вялікага чатырохпавярховага дома на вуліцы Чкалава. Бадай, ніводнага вечара мастацкай самадзейнасці, вечара пытанняў і адказаў не абыходзіцца без яе ўдзелу.

У вузлавым інтэрнаце забыліся, што такое калідорныя сваркі, выпіўкі. Я ўжо не кажу пра хуліганства — з гэтым даўно пакончана. Затое ў кожным пакоі жывуць юнакі або дзяўчаты, якія вучацца завочна ў тэхнікуме, а то і ў інстытуце. Сама Мільто абараніла дыплом тэхнік-эксплуатацыйніка на завочным аддзяленні Гомельскага чыгуначнага тэхнікума.

Нядаўна зусім выпадкова сустрэў я Кацярыну ў адной з сярэдніх школ Акцябрскага раёна. Што прывяло яе сюды? Можна ранейшая мара стаць настаўніцай?

— Што вы! — успыхнула дзяўчына. — Я, як кажуць, адналюб. Сэрцам прыкіпела да чыгункі. А ў школу хаджу па абавязку піянерважатай. На грамадскіх асновах, вядома. Але і тут у мяне далёкі прыцэл: патрохі прапагандую сярод дзяцей работу на чыгуначным транспарце.

Другі раз я сустрэў Кацярыну Мільто ў Беларускам транспартным інстытуце. Худзенькая, жвавая, яна нічым не адрознівалася ад студэнтак. Хіба толькі старанна адпрасаваным форменным касцюмам са знакамі адрознення на рукавах ды ордэнам на штрыфлі. Яе запрасіў рэктарат на традыцыйную сустрэчу са студэнтамі, каб расказаць будучым інжынерам транспарту пра справы і людзей свайго калектыву. Звычайна гэта даручаецца ветэранам. Хоць ні па ўзросту, ні па працоўнаму стажу Кацярыне не падыходзіў тытул ветэрана, але яе выступленне перад студэнтамі мела вялікі поспех. Бо яна гаварыла пра тое, чым жывуць, пра што мараць такія ж, як выхаванцы інстытута, юнакі і дзяўчаты: стаць упоравень з векам, авалодаць галоўнай і сумеснымі прафесіямі. І яшчэ: вучыцца будаўніцтву камунізма, авалодаць ведамі, як вучыў моладзь Уладзімір Ільіч Ленін.

Год ад году расце ў краіне вядомасць Аэрафлоту, але адначасова пашыраецца папулярнасць і чыгуначнага транспарту. У гэтым ёсць заслуга Кацярыны Мільто, яе сябровак правадніц Рэгіны Малчан, Ганны Тамілінай і Заіды Запарожац, брыгадзіраў-механікаў паяздоў Любові Клімовіч і Тарэзы Каблутавіч. Яны горача і аддана любяць сваю нялёгкую прафесію, як пра блізкіх родных клопацца пра людзей, што называюцца сухім і афіцыйным словам — «пасажыр».

А. ЮДАНАЎ

Начальнік пезда Кацярына Мільто.

Дом-музей Леніна ў Пароніна.
Фота аўтара.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна

ЛЕНИН у ПОЛЬШЧЫ

Кракаў

Гэты старажытны горад на Вісле славіцца цудамі сваёй архітэктуры і помнікамі нацыянальнай культуры. Польскія працоўныя вельмі ганарацца і тым, што ў Кракаве ў 1912—1913 гадах жыў і працаваў Ул. І. Ленін.

Гэта былі гады, калі рэвалюцыйная хваля ў Расіі набірала магутную вышыню. На фабрыках і заводах Пецярбурга, Масквы і іншых буйных гарадоў адбываліся забастоўкі, дэманстрацыі, мітынгі. У барацьбу ўключыліся сяляне, армія і флот. Пачала выходзіць масавая рабочая газета «Правда».

Каб узмацніць партыйнае кіраўніцтва рэвалюцыйнай барацьбой, Ул. І. Ленін і Н. К. Крупская пераехалі 23 чэрвеня 1912 г. з Парыжа ў Кракаў, які ўваходзіў тады ў склад Аўстра-Венгрыі. Адсюль было больш зручна кіраваць «Правдой» і накіроўваць дзейнасць партыйных арганізацый у Расіі.

Ул. І. Ленін веў у Кракаве тытанічную рэвалюцыйную работу. Ён падтрымліваў сувязь са 100 населенымі пунктамі Расіі і іншых краін, прымаў легальна або нелегальна таварышаў па барацьбе, амаль штодзённа пісаў артыкулы для «Правды».

На кватэры Ульянавых адбываліся нарады і пасяджэнні ЦК РСДРП, захоўваўся архіў загранічнага бюро ЦК.

Ул. І. Ленін наладзіў у Кракаве сувязь з польскім рабочым рухам, з польскімі сацыял-дэмакратамі і аказаў ім вялікую дапамогу. Ён прымаў удзел у грамадскім жыцці Кракава, выступаў перад рабочымі і студэнтамі з лекцыямі і дакладамі, якія заўсёды выклікалі ажыўленыя дыскусіі.

У Кракаве ў доме № 49 па вуліцы А. Мазжаўскага (раней Любамірскага) створан музей Ул. І. Леніна. Тут сабраны дакументы, знойдзеныя ў мясцовых архівах пасля Вялікай Айчыннай вайны. Экспануюцца фатакопіі артыкулаў, напісаных Ул. І. Леніным у час знаходжання ў Польшчы. Беражліва захоўваецца ў музеі нумар штотыднёвіка «Нова культура» ад 31 студзеня 1924 года, прысвечаны памяці Леніна. Увесь тыраж быў тады канфіскаваны польскай паліцыяй, але на другі дзень нумар штотыднёвіка быў перадрукаваны нелегальна.

Белы Дунаец, Пароніна

Вясною 1913 года пагоршылася здароўе Надзеі Канстанцінаўны. Да таго ж кракаўская паліцыя вельмі рэзка пачала выказваць сваю недружалюбнасць да Уладзіміра Ільіча. Ул. І. Ленін і Н. К. Крупская вымушаны былі пераехаць у горы.

У невялікай акружанай садамі вёсцы Белы Дунаец не цяжка адшукаць заветны домік, у якім з мая да кастрычніка 1913 года і з мая да

жніўня 1914 года жыў і працаваў Ул. І. Ленін.

У доме захавана тая абстаноўка, якая была тут больш чым паўстагоддзя назад. Яна вельмі сціплая. У рабочым пакоі Ул. І. Леніна—стол і крэслы ручной работы. На сцяне—драўляная паліца з кнігамі: Л. Талстой, М. Салтыкоў-Шчадрын, А. Чэхаў, М. Горкі... Насупраць ля сцяны стаіць ложка, накрыты дамацкім дываном. Вузкія дзверы вядуць на невялікі балкон, адкуль адкрываецца прыгожы від на Татры. «Жыццё мы тут павялі вясковасцю—рана ўставаць і бадай што з пёўнямі класіся»,—паведамляў Ленін у пісьме М. І. Ульянавай. Штодзённа раніцай да сьнедання Уладзімір Ільіч купаўся ў горнай рэчцы, а потым ішоў у Пароніна на пошту, каб адправіць і атрымаць карэспандэнцыю. На пошце для «пана Ульянава» была адведзена асобная паліца. Леніну часта прыходзіла карэспандэнцыі больш, чым на некалькі вёсак. Атрымаўшы пісьмы, Уладзімір Ільіч бегла праглядаў іх і на самыя тэрміновыя тут жа пісаў адказы. Пасля сьнедання браўся за працу. Ён пісаў артыкулы і пісьмы, распрацоўваў планы звяржэння царскага самадзяржаўя. У добрае надвор'е Уладзімір Ільіч любіў працаваць на паветры дзе-небудзь у ваколіцах вёскі. Вечарам адвозіў пісьмы на веласіпедзе на вакзал.

Ул. І. Ленін цікавіўся ўмовамі жыцця мясцовага насельніцтва, вывучаў быт горцаў. Да Ільіча часта прыходзілі сяляне. Кожнага ён уважліва выслухоўваў, чым мог дапамагаў.

Ад Белага Дунайца да Пароніна, як кажуць, рукою падаць. Ад вакзала крутая вуліца вядзе да музея Ул. І. Леніна. Гэта моцнай пабудовы драўляны дом, які належаў гуралю Гута Маставому. Некалі ў ім знаходзіўся пансіанат для турыстаў. Зусім блізка ад дома пеніцца горная рака Белы Дунаец. Ля падножжа зялёнага ўзгорка ўзвышаецца помнік Ільічу.

Бясконцым патокам ідуць сюды наведвальнікі—людзі розных узростаў, розных нацыянальнасцей. Кладуцца да помніка вечна жывому і вялікаму Ільічу букеты жывых кветак.

Восенню 1913 года ў Пароніна адбылася нарада ЦК РСДРП з партыйнымі работнікамі. 22 яе дэлегаты спыніліся ў пансіёне Гута Маставога пад выглядам турыстаў. На нарадзе вырашаліся важныя пытанні, звязаныя з выпрацоўкай тактыкі бальшавікоў ва ўмовах новага рэвалюцыйнага ўздыму ў Расіі.

У пакоі, дзе адбываліся пасяджэнні, нарады, стаіць доўгі вясковы стол і лавы. Пад столлю вісіць карасінавая лампа з абажурам. На сцяне—старадаўні гадзіннік.

Тут, у музеі, экспануюцца фотакопіі рукапісаў Ул. І. Леніна на рускай і польскай мовах, нумары нелегальных газет, брашуры. На адным са стэндаў—фатаграфія польскіх таварышаў Ул. І. Леніна на рэвалюцыйнай барацьбе: С. Багоцкага, Ф. Дзяржынскага, Я. Ганецкага і іншых.

Закапане, Новы Тарг

Закапане—гэта вядомы кліматычны курорт і галоўны раён польскага горнага турызму і зімовага спорту. Горады ляжыць на вышыні 1000 метраў над узроўнем мора.

У Закапане і яго ваколіцах любіў быць Ул. І. Ленін. Ён ахвотна карыстаўся нячастай магчымасцю пайсці з паходным мяшком за плячыма ў горы. Гэта было для яго лепшым адпачынкам пасля напружанай працы.

Першая сусветная вайна застала Ул. І. Леніна ў Пароніна. Уладзімір Ільіч быў упэўнены, што вайна непазбежна абвострыць усе супярэчнасці капіталізму, узмоцніць класавую барацьбу і паскорыць набліжэнне новай рэвалюцыі ў Расіі.

7 жніўня 1914 г. па лжываму даносу, які абвінавачваў Леніна ў шпіянажы ў карысць Расіі, жандармскі вахмістр Пароніна зрабіў на кватэры Ільіча вобыск. На наступны дзень Леніна арыштавалі. Уладзімір Ільіч знаходзіўся пад арыштам у турме Яна Казімежа ў г. Новы Тарг.

Н. К. Крупская, польскія і аўстрыйскія папличнікі Ільіча па рэвалюцыйнай барацьбе С. Багоцкі, Я. Ганецкі, Ян Каспровіч, В. Костышава, В. Адлер і іншыя ўключыліся ў барацьбу за вызваленне Ул. І. Леніна.

19 жніўня Ільіча выпусцілі з турмы. Ён зараз жа выехаў з сям'ёю ў нейтральную Швейцарыю.

Былая турма ў Новым Таргу перабудавана, але камера № 5, дзе 12 дзён пад строгай аховай трымалі Ул. І. Леніна, адноўлена такой, якой яна была ў 1914 годзе. Тут вельмі цесна і змрочна. Адно акно з моцнымі жалезнымі кратамі ледзь прапускае святло. Ля сцяны стаіць вузкі ложка, накрыты старой шэрай коўдрай. Побач—нізкі стол і лава. У куце чыгунная печка.

Будынак былой турмы поўніцца цяпер вясёлымі дзіцячымі галасамі. Тут размясціўся Дом піянераў.

У сэрцы кожным

Імя Леніна ведае ўся планета, яно гучыць на ўсіх мовах свету. Тытанічная думка і ўсесапраўдваная воля Ул. І. Леніна былі скіраваны да адной мэты—вызвалення людзей працы. «Он к товарищу милел людскою лаской. Он к врагу вставал железа тверже». У гэтым—увесць Ільіч.

Мільёны працоўных Польскай Народнай Рэспублікі ганарацца тым, што правадыр сусветнага пралетарыяту жыў і працаваў у Польшчы. Яны ўвасабляюць ідэі Ільіча ў канкрэтныя справы.

Імем Леніна названы ў ПНР металургічны камбінат у Новай Гуце пад Кракавам, суднаверф у Гданьску, марскі лайнер гандлёвага флоту.

Уладзімір ФІЛАТАЎ

НОВЫЯ КНІГІ

Б. Л. Леанідава. Стварэнне радасці. М., «Знамя», 1969 г. Ці можна стварыць радасць? Разам з аўтарам гэтай кнігі чытач зазірне ў розныя сем'і, паназірае за іх жыццём, за адносінамі ў сям'і, убачыць, што памагае людзям зрабіць жыццё радасным і шчаслівым і што перашкаджае ім у гэтым, зробіць для сябе нарысныя вывады. У кнізе расказваецца пра выхаванне дзяцей, пра тое, як прывіць ім працавітасць, любоў да людзей, умненне цаніць і разумець прыгажосць, як паводзіць сябе з сябрамі сына, якія прыйшлі ў дом, як паставіцца да першага пачуцця нахання вырастай дачкі, і пра многія іншыя хваляючыя пытанні сямейнага жыцця.

В. І. Смаль. Майстэрства быць кінагледачом. Мінск, «Народная асвета», 1968 г. Кніга ўводзіць у захапляючы і хваляючы свет кіно, паказвае незвычайную сілу ўздзеяння добрых фільмаў, расказвае пра нялёгкую працу творчага калектыву, пра некаторыя кінематаграфічныя таямніцы. На шматлікіх прыкладах аўтар раскрывае майстэрства быць кінагледачом, умненне правільна ўспрымаць уважлівыя ў вобразах ідэі і задумы стваральнікаў фільмаў, асобныя кадры і карціну ў цэлым, адрозніваць добрыя кінатворы ад фільмаў пустых і малазмястоўных.

Мікола Ракітны. Вясковыя наведальнікі. Мінск, «Беларусь», 1969 г. Мікола Ракітны нарадзіўся і вырас на Палесці. Ён добра ведае гэты край, побыт людзей, іх звычкі і характары. Яго кніга—своеасаблівая аповесць аб палескай вёсцы, аб тым, як змянілася яе аблічча, як вырасла ў былым глухім балотным краі культура. Вось перад чытачом паўстае вёска Пятроўна з прасторнымі, таўстасценнымі смалістымі хатамі. Жывуць у гэтых хатах працавітыя, шчырыя людзі з іх паўсядзённымі патрэбамі і клопатамі. Яшчэ зусім нядаўна, калі пачаў з раёна хадзіць на Гомель самалёт, пятроўцы баяліся садзіцца ў яго. Больш карысталіся аўтобусам. А цяпер самалёт для іх—звычайная рэч. За ўсімі патрэбамі і хутка, і зручна. Не пазнаць сёння Пятроўку. На палях працуюць намбайны. Школа-дзесьцігодка за сялом стаіць. Кіно ў клубе штовечар на два апараты. Ды ці толькі ж гэта ў Пятроўцы? Змяніўся увесь палескі край.

Сяло мае роднае. Мінск, «Ураджай», 1968 г. Гэты зборнік нарысаў, напісаных пісьменнікамі, журналістамі, кіраўнікамі сельскіх гаспадарак, прысвечаны беларускай вёсцы. У ім апавядаецца пра гераічнае мінулае вёсак, пра сацыялістычныя пераўтварэнні. Паказана, як змянілася аблічча вёсак за гады Саветскай улады, выраслі дабрабыт і культура сялян. Расказваецца аб людзях вёскі—першых намуністах і намунарах, аб працаўніках сённяшніх калгасаў і саўгасаў.

ГІБЕЛЬ *ЗОРКІ*

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Лета 1944 года. Да вызвалення Мінска застаецца ўсяго некалькі дзён... Хутка і ў гэты дом прыйдзе вялікая, доўгачаканая, заслужаная радасць. А пакуль што... У адным з яго пакояў маладая жанчына, босая, у лёгкім летнім сарафанчыку, круціць ручку швейнай машынкі. Шво... Яшчэ шво, і вось ужо новая кашуля для сына амаль што гатова.

...Па двары ідуць двое незнаёмых. Уваходзяць у хату.

— Зіна Завістовіч тут жыве?

— Калі ласка, праходзьце... Я — Завістовіч.

— Давайце выйдзем. Трэба пагаварыць.

Зіна кінула работу, паднялася і, як была, у сарафанчыку, босая, пайшла. Справа не новая: колькі разоў вось так прыходзілі партызаны, падпольшчыкі, выклікалі яе, садзіліся вось тут жа, непадалёк ад дома, на ўскраі лесу, і размаўля-

лі аб сваіх справах. Але штосьці на гэты раз надта ўжо доўга ідзе размова...

— Вы «Зорка»? Нас паслаў Артур...

Усё названа правільна, яе падпольная клічка, пароль. Але адкуль падсвядомая трывога, адкуль насцярожанасць? Сама не ведае. Можна твары гэтых людзей... Можна іх вочы, надта ўжо ліхаманкава пабліскаюць яны, і ледзь-ледзь мроіцца Зіне ў гэтым бляску радасць паляўнічых. А можа яна памыляецца?

Заданне... Яно і сапраўды можа быць такім — ёй даручаецца тэрмінова раздаць карту ваенных аб'ектаў Мінска, такая карта павінна спатрэбіцца наступачай арміі. Толькі зноў... Помніцца, перадавалі ўжо такую карту падпольшчыкі партызанам. Можна не дайшла, ці спатрэбілася што-небудзь удакладніць?

— Добра, я пастараюся зрабіць гэта...

І вось ён, гэты ліхаманкавы бляск вачэй паляўнічых — цяпер успыхнуў злоснай радасцю.

— Папалася, нарэшце!

І ніколі не забудуць гэтага блізкага Зіны... Якраз у той момант маленькі Толік, пасланы бабуляй — яна пачала ўжо непакоіцца, — падбег да Зіны.

— Мама, пойдзем снедаць. Мы цябе чакаем.

Мама, раскажыце потым Толік, неяк дзіўна паглядзела на яго і адказала:

— Ідзі, сыночак. Снедайце без мяне.

Хлопчык устрывожана ўскінуў на яе вочы.

— Ідзі, ідзі... Я хутка вярнуся.

За лесам двух паліцаяў і Зіну чакала ўжо легкавая машына СД. Хацелі ўзяць Зіну з палічным, каб прызналася сама, бо часу на доўгія допыты ўжо не заставалася, трэба было падмазваць пяткі, ішла Савецкая Армія.

Да вызвалення Мінска заставалася ўсяго некалькі дзён...

«Зорка» — Зіна Завістовіч. Гэта яна разам з кіраўніком Каладзішчанскага падполля Марыяй Малаковіч арганізавала групу моладзі ў вёсцы Уручча, гэта яна прымала ўдзел у выратаванні прафесара Нікольскага з акупацыйнага палону. І яшчэ ў многіх іншых эпізодах падпольнага жыцця сустракаліся мы з гэтым імем. Хто ж яна такая, Зіна Завістовіч, і якая яна была? Што зрабіла для Радзімы, перш чым аддала за яе сваё жыццё?

Вайна напаткала яе на вакзале. Аспірантка біялагічнага факультэта БДУ адпраўлялася на возера Нарач, заканчвала

сваю чарговую доследную работу аб прыродзе роднага краю. Магла тут жа на вакзале памяняць білет і з першымі эшалонамі спакойна адправіцца на ўсход. Але ў камандзіроўцы быў муж, дзеці заставаліся ў Мінску, бацькі — ва Уруччы... І Зіна вярнулася. І асталася ў акупацыі.

Якая яна была? З фотакарткі перадаенных гадоў глядзіць на нас звычайны, просты і добры твар жанчыны. Пэўна, яна не надта многа ўвагі надавала сваёй знешнасці. Прамыя светлыя валасы, не падфарбаваныя нават для фотааб'ектыву вусны. Вучылася і працавала, гадала дваіх дзяцей і, пэўна, не надта многа часу заставалася асабіста для сябе. Што ж, гэта характэрная рыса многіх жанчын саракавых гадоў, якія ішлі ў навуку, жылі грамадскімі інтарэсамі, не набывалі ні дарагіх гарнітураў у свае кватэры, ні бліскучых упрыгожанняў для сябе. Пра яе гавораць: «Была беленькая, вясёлая, жыццярэдасная, такая шчырая, іскрыстая. А як спявала!» Мы ўжо не першы раз сутыкаемся з такой, па праўдзе кажучы, не надта вычарпальнай характарыстыкай загінуўшых герояў падполля, і спачатку гэта неяк здзіўляла, нават засмучала. Потым стала зразумела: людзі трымаюць у сваім уяўленні нешта адно, галоўнае, што ў той час вызначала іх успрыняцце вобраза чалавека. Ну, а дэталі... Асобныя адценні... «Шукайце іх у справах, што асталіся ад чалавека на зямлі», — быццам загадваюць такія кароткія характарыстыкі.

Што асталася на зямлі ад Зіны Завістовіч?

Сымон БЛАТУН

Мал. А. Александровіч

Лірыка

(З новай кнігі вершаў «Радаслоўнае дрэва»)

А мы з табой смялелі і смялелі,
І пацалункі нашыя спялелі,
І сонца расцякалася па жылах
І нас з табой кружыла і кружыла...

Плылі сузор'і касякамі ў небе —
І мы закінулі на шчасце невад.
Спаймалі пloidу серабрыстых знічак,
Як рыбак трапяткіх ды невялічкіх.

І адпусцілі зноў іх на прастору —
Гуляйце, вольныя, у вольным моры!

Лускай мільгайце іншым закаханым
Ад першых пацалункаў п'яным, п'яным...

А мы з табой смялелі і смялелі,
І пацалункі нашыя даспелі —
Не расцякаецца па жылах сонца,
Жыццё нас кружыць манатонна,

сонна...

І б'ецца пульс нервова і трывожна...
Вось так зграюць, пэўна, спадарожнікі,
Калі з прыволля без граніц і меры
Яны трапляюць ў тоўшчу атмасферы.

...Ноччу ў акно кватэры Аляксея Зайчанкі ціха пастукалі. То былі першыя дні ці мо месяцы вайны. Аляксей Зайчанка і яго жонка трывожна ўзнялі галовы.

— Хто там?

— Адчыніце, Аляксей Уласавіч, свае...

— Таварыш палітрук! Адкуль вы, як?..

Зайчанка да вайны працаваў загадчыкам падсобнай гаспадаркі вайскавай часці і быў добра знаёмы з камандзірамі яе. Ведаў і палітрука Прытчына. Але ўбачыў яго тут, на тэрыторыі ваеннага нямецкага гарадка, ноччу, у такім выглядзе...

— Адкуль вы, што?..

— Аб гэтым пасля. Галоўнае скажыце: ці можаце вы мне даць прытулак у сваім доме?

Прытулак савецкаму палітруку... Пад носам у немцаў... Жонка, дзеці... Але зачыніў перад ім зараз дзверы і выгнаў чалавека ў ноч, у невядомасць, пад кулю першага нямецкага вартавога — не, такога Аляксея Зайчанка дазволіць сабе не мог.

— Зразумела, заставайцеся. Потым што-небудзь прыдумаем.

І прыдумалі. Зрабілі дакументы на імя Івана Красоўскага. Змянілі, як маглі, аблічча. І нават на работу ў падсобную гаспадарку ўладкавалі. Толькі не з таго дзесятка быў палітрук Прытчын, каб адседжвацца. Церабіў Зайчанку: «Трэба нешта шукаць, прыдумаць, знайсці даступ да партызан». Шукаў і сам...

І аднойчы ў гэтым доме апынулася Зіна Завістовіч.

— Трэба нешта рабіць. Я не магу больш так сядзець, склаў-

шы рукі. Дапамажыце! Вы мясцовая, у вас павінны быць сувязі, — не прасіў, а патрабаваў Прытчын-Красоўскі.

«Сувязі» ў Зіны Завістовіч і сапраўды на той час былі. Шляхі-дарогі сутыкнулі яе яшчэ раней з Марынай Малаковіч... І вось ужо зноў у хаце Зайчанкі ідзе своеасаблівая нарада. Марына, Зіна, Зайчанка і Прытчын абмяркоўваюць план: як даставіць Прытчына ў партызанскі атрад... За выкананне гэтага плана бяруцца Зіна і Зайчанка. Завезлі Прытчына на млын, і там адбылася сустрэча яго з Надзеяй Траян, партызанскай сувязной. Стаў Прытчын пятым чалавекам у адным з першых партызанскіх атрадаў, які назвалі тады «Сталінскай пяцёркай».

Не хлопцы, а арлы падабраліся ў той «пяцёрцы». І Прытчын, чалавек незвычайнай смеласці, прыйшоўся тут, як кажуць, да двара. Сярод белага дня прыходзіў ён ва Уручча да Зіны Завістовіч і да Зайчанкі, ішоў са зброяй ці без зброі, з лістоўкамі ці з газетамі і кожны раз пакідаў Уручча таксама не з пустымі рукамі. Рабілася гэта так: на дваістым дне на возе ляжаць вінтоўкі ці патроны. Садзіцца на воз Прытчын або Зайчанка, а побач яна, Зіна Завістовіч. І паехалі... праз ваенны гарадок.

Вясёлая, жвавая Зіна па дарозе сама зачэплівае немцаў, перакідаецца з імі жартамі, усміхаецца, радуе слых гітлераўскіх ваяк гукамі іх роднай мовы.

— О, мой фатэр жыве ў Германіі! Я сама немка, — адказвае на хад светлавалася «фрау» на пытанні, адкуль яна так до-

бра ведае нямецкую мову. І, не звяртаючы ўвагі на маўклівых спадарожнікаў «фрау», салдаты, а то і афіцэры адзін перад адным напрошваюцца ў госці.

— Прыходзьце, прыходзьце. Я буду вельмі рада.

І паехалі далей...

...На кватэру да Зайчанкаў нешта надта ўжо часта пачаў заходзіць адзін з так званых уласаўцаў. Зойдзе, пагрэецца, паскардзіцца між іншым: «Вось, маўляў, даводзіцца немцам служыць... Так, маўляў, склаўся лёс... Супраць волі». Потым смялей і смялей: як знайсці «нашых»? Як перабрацца да партызан? Паверыць — рызыкаўна... Не паверыць — асудзіць чалавека (і можа, не аднаго!) на вымушаную службу ворагу, на здрадніцтва. І Зайчанка зноў кліча Зіну Завістовіч. А Зіна, як заўсёды, да Марыны...

І зноў ідзе размова ў доме Зайчанкаў...

— Колькі чалавек можа пайсці ў партызаны?

— Чалавек дваццаць. Са зброяй, з боепрыпасамі. Патрэбен толькі праваднік.

Тры дні праваднік, прысланы Мінскім падполлем — аб гэтым паклапаціліся Марына і Зіна, — чалавек невысокага росту, сярэдніх гадоў, як запамнілася жонцы Зайчанкі, жыў у іх на гарышчы, чакаў, пакуль уласаўцы падбяруць зручны для іх момант. Сувязь паміж ім і будучымі ўцекачамі ўвесь час падтрымлівала Зіна Завістовіч... А ў плічце ў кватэры Зайчанкаў ляжалі груды патронаў.

Трывожна спалі ўсе гэтыя ночы ўдзельнікі аперацыі... Варта было немцам што-небудзь запозрыць, варта было апынуць-

ца сярод уласаўцаў хоць аднаму здрадніку, і можна сабе ўявіць, чым бы гэта скончылася для Зіны, для сям'і Зайчанкаў, для правадніка...

І вось настала ноч. Усё ішло па плану. Уласаўцы, тыя, хто збіраўся ісці да партызан, напярэдадні прыкінуліся п'янымі, учынілі скандал, і ўсім ім далі нечарговы нарад на варту, чаго яны і дабіваліся. «Свае» цяпер ахоўвалі гарадок з боку лесу, «свае» стаялі ля складаў са зброяй. А ў хаце Зайчанкі прыслухоўваліся... І роўна ў поўнач, як і намечана было, загучэлі выстралы. Немцы здагадаліся аб намеры уласаўцаў, бачылі, як тыя сабраліся разам даволі вялікай групай і накіраваліся ў бок лесу. Пачалі страляць наўздагон. Пастралялі, пастралялі, але далей у лес ноччу пабаяліся сунуцца, служба службай, а свая шкура даражэй.

Ля слупа пры выхадзе з Уручча чакаў праваднік, таксама чалавек, відаць, надзвычайнай смеласці, шкада толькі, што прозвішча яго засталася невядомым.

Так партызанскі атрад атрымаў папайненне, выдатна ўзброенае нямецкай зброяй. Вінтоўкі фашыстаў, кулі фашыстаў стралялі цяпер ва ўпор па іх саміх. І гэтую бліскучую аперацыю правялі ў асноўным Зіна Завістовіч і Аляксей Зайчанка.

Два эпізоды... А паміж імі — дзесяткі яшчэ неведомых нам, можа і больш рызыкаўных... А паміж імі і яшчэ — будзённых справы і клопаты падпольшчыцы, разведчыцы. Камусьці перадаць зброю... Камусьці лістоўкі... Некага правесці ў ат-

Мікола АЛТУХОЎ

Радкі аб каханні

Як Нёман нараджаецца
з крыніцы
У чысціні няходжаных бароў,
Так непазбежна мусіць
нарадзіцца
Маё каханне і твая любоў.

Шуміць рака, аб вечнасці
гаворыць
То ў радасці вясны, а то
ў журбе.
Як Нёман, што спяшаецца
да мора,
Так я заўжды
Спяшаюся к табе.

Адзіны Нёман у маёй
старонцы,
Адно заўсёды сонейка ў яго.

Пяшчотна Нёман ласціцца да
сонца,
Як я да сэрца звонкага твайго.
Тваіх вачэй блакітная крыніца
Загоіць гора, прынясе спакой.
Як не змагу я з Нёмана
напіцца,
Прыйду прыпасці
Да душы твайго.

Яўген КРУПЕНЬКА

Ты мне адклікніся, як рэха,
Што летам згубіў між
ляшчын:
Арэхі, арэхі, арэхі —
Каханні майго далячын.

І лес перапоўнены смехам
І голас такі дарогі:
Арэхі, арэхі, арэхі —
Не ведаў, што любіць другі.

І зноў я дадому прыехаў,
Іду да знаёмых ляшчын:
Арэхі, арэхі, арэхі —
Я з песняй іду, не адзін.

А песні нядаўняе рэха,
Здаецца, я чую, звініць:
Арэхі, арэхі, арэхі —
Ды рэха ніяк не злавіць.

рад... Гэтаму прадаставіць явачную кватэру. І раптам сярод безыменных фактаў мільгане канкрэтны чалавечы лёс.

...«Мяне папярэдзілі: дадому не вяртацца, там чакае СД. Што за прычына — не ведаў. Але, вядома, у рукі СД трапляць нікому не хацелася. І надумаў я пайсці да прафесара Нікольскага. Не можа быць, каб у прафесара не было сувязі з партызанамі. Так і сказаў: памажыце, прафесар. Даўно мне ўжо час браць зброю ў рукі!»

— Вось вам кніга. Гэта ўмоўны знак. Прыйдзеце ва Уручча, перадасце яе дачцэ настаўніка.

Ні імя, ні прозвішча прафесар не сказаў: таксама быў канспіратар... Не буду раскадваць, з якімі цяжкасцямі дабраўся я да Уручча. Знайшоў школу, яна стаяла на водшыбе, там жыла і сям'я настаўніка. Зайшоў у дом... і бачу: Зіна, Зіна Завістовіч! Мая аднакурсніца па юрыдычнаму факультэту (Зіна да біяфака вучылася там). «Умоўны знак» не спатрэбіўся. Тры дні — якраз тыя самыя дні, калі мяне шукала ў горадзе СД, я прабыў у Завістовічаў...

Якая гэта была сям'я! Бацька, Іван Сцяпанавіч, маці, уся сям'я, якія патрыёты! Колькі людзей вельмі так, як і мяне, выратавалі!

А потым праводзіла мяне Зіна ў Калодзішчы — трэба было бачыць, як умела яна адцягвала на сябе ўвагу вартавых: там жа на кожным кроку стаялі заставы. Сказала мне:

— Чакайце тут. Пройдзе жанчына, спытае: «Вы мяне чакаеце?», вы павінны адказаць...

Зноў не спатрэбілася ні пароля, ні водгуку... Жанчына, якая падышла да мяне, была таксама знаёмая. Гэта была Марына Малаковіч.

...Светлая памяць ім абедзвюм, Марыне і Зіне. Гэтыя дзве жанчыны выратавалі мне жыццё. Не, бадай, больш, чым жыццё. Я стаў партызанам, змагаўся за свабоду Радзімы.

Гэтым успамінам сённяшняга выкладчыка педінстытута Мікалая Матусевіча мы закончым наш расказ пра «Зорку». І яшчэ толькі адно: людзі бачылі, як у самыя апошнія дні, перад уступленнем нашых часцей у Мінск, у Трасцянец прывезлі чарговую групу (спяшаліся, гады!) зняволеных. Высокі барадаты чалавек, па ўсім відаць, гэта быў дацэнт біяфака Зубковіч — таксама сувязны з групы «Зоркі» — перад расстрэлам з пагардай кідаў у вочы катам насмешкі. І яшчэ кажуць, быццам да самай апошняй хвіліны ён асцярожна за плечы падтрымліваў жанчыну са светлымі валасамі, у квяцістым сарафанчыку, босую...

ВЯЛІКАЯ СІЛА

Масква, 5—17 чэрвеня 1969 года... Два месяцы мінула з тых знамянальных дзён, калі ў сталіцы нашай Радзімы адбывалася міжнародная Нарада камуністычных і рабочых партый. На форум камуністаў свету прыбылі прадстаўнікі 75 брацкіх партый з усіх кантынентаў планеты. Яны сабраліся разам, каб абмеркаваць найважнейшыя праблемы сучаснасці, тое, што хвалюе ўсе народы, што мае рашаючае значэнне для будучыні чалавецтва.

Усе сумленныя людзі зямлі, усе, каму дарагія інтарэсы міру, прагрэсу і сацыялізма, з пачуццём найвялікшага задавальнення ўспрынялі паспяховыя вынікі работы гэтай Нарады. Ды і як не ганарыцца, не радавацца таму, што было дасягнута ў Маскве ў ходзе свабоднага, дэмакратычнага абмеркавання, калектыўнай творчасці і таварыскага раўнапраўнага супрацоўніцтва! У сціслай, выразнай і канцэнтраванай форме высокую ацэнку гэтай Нарадзе даў Пленум ЦК КПСС, які адбыўся 26 чэрвеня 1969 года. У сваёй пастанове па дакладу Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. Брэжнева «Аб выніках міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый» Пленум падкрэсліў, што гэтая Нарада з'явілася вялікім поспехам камуністычнага, рабочага і ўсяго вызваленчага руху. Нарада акажа велізарны ўплыў на далейшае разгортванне барацьбы супраць імперыялізму на аснове самага шырокага адзінства дзеянняў усіх дэмакратычных, прагрэсіўных сіл свету. Нарада азнаменавала важны этап на шляху ўмацавання згуртаванасці міжнароднага камуністычнага руху на прынцыпах марксізма-ленінізма, пралетарскага інтэрнацыяналізму.

Час, які мінуў пасля Нарады ў Маскве, пераканаўча пацвярджае выключнае значэнне прынятых камуністамі свету дакументаў, іх сілу і дзейнасць. Кожная брацкая партыя, абпіраючыся на іх, вырашае агульныя задачы барацьбы супраць імперыялізму, за мір, прагрэс і сацыялізм.

У асноўным Дакуменце Нарады — «Задачы барацьбы супраць імперыялізму на сучасным этапе і адзінства дзеянняў камуністычных і рабочых партый, усіх антыімперыялістычных сіл» зафіксаваны агульныя вывады аб становішчы ў свеце, тыя задачы, якія стаяць перад усімі антыімперыялістычнымі сіламі. У Дакуменце падкрэсліваецца, што апошняя трэць нашага стагоддзя характарызуецца абвастраннем гістарычнага проціборства сіл прагрэсу і рэакцыі, сацыялізма і імперыялізму. Гэтая барацьба ахапіла ўсе сферы грамадскага жыцця, яна ідзе ва ўсіх кутках зямнога шара. І важна адзначыць, што галоўная лінія сусветнага развіцця па-ранейшаму вызначаецца сіламі рэвалюцыі і сацыялізма, міру і нацыянальна-вызваленчага руху. Аднак імперыялізм не хоча добраахвотна сысці са сцэны. Ён лю-

туе, ідзе на розныя злачынствы, арганізуе лакальныя войны ў розных раёнах зямнога шара, як, напрыклад, у В'етнаме і на Блізкім Усходзе, узмацняе гонку ўзбраенняў. Сусветны жандар — ЗША і іх партнёры па НАТО за дваццаць апошніх гадоў затрацілі на ваенныя мэты астранамічную суму — каля 1 трыльёна 300 мільярдаў долараў. А на будучае імперыялісты плануюць новыя нарошчванні ўзбраенняў. У гэтых умовах усе рэвалюцыйныя сілы павінны павышаць пільнасць, выступаць разам, каб абвудзіць імперыялізм.

Рашаючай сілай у антыімперыялістычнай барацьбе з'яўляецца сусветная сістэма сацыялізма, прычым уклад сусветнай сістэмы сацыялізма ў гэтую барацьбу вызначаецца перш за ўсё яе растучай эканамічнай магутнасцю. У гэтай галіне сацыялістычныя краіны, якія ўваходзяць у Савет Эканамічнай Узаемадапамогі, дабіліся вялікіх дасягненняў. Займаючы 18 працэнтаў тэрыторыі і маючы ўсяго 10 працэнтаў насельніцтва зямнога шара, краіны СЭУ выпускаюць цяпер прыблізна трэць сусветнай прамысловай прадукцыі. Няўхільна развіваецца народная гаспадарка Савецкага Саюза. За апошнія восем гадоў вытворчасць прамысловай прадукцыі ў СССР вырасла ў два з лішнім раз, а сельскагаспадарчай — на адну трэць. Рэальныя прыбыткі працоўных павялічыліся на 43 працэнты. Дастойны ўклад у эканамічную магутнасць Радзімы ўносіць і беларускі народ. Рэспубліка паспяхова выконвае пяцігадовы план.

Кожнаму ясна, што чым багацейшы і мацнейшы Савецкі Саюз, уся сістэма сацыялізма, тым большыя магчымасці адкрываюцца для аказання дапамогі іншым атрадам антыімперыялістычнага фронту, для перасячэння злачынных актаў ворагаў свету. Іменна таму Нарада з усёй сілай заявіла, што абарона сацыялізма — інтэрнацыянальны абавязак камуністаў. Зразумела, якое велізарнае значэнне ў гэтых умовах мае далейшае згуртаванне сацыялістычнай сістэмы. Тут галоўнае заключаецца ў тым, каб няўхільна ажыццяўляць прынцыпы сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, правільна спалучаць нацыянальныя і інтэрнацыянальныя задачы краін сацыялізма, развіваць брацкую ўзаемадапамогу і ўзаемную падтрымку.

На Нарадзе ў Маскве з новай сілай была падкрэслена неабходнасць умацавання адзінства камуністычнага руху, пераадолець узнікшыя рознагалосці. У асноўным Дакуменце асабліва падкрэсліваецца, што «згуртаванне камуністычных і рабочых партый — важнейшы фактар аб'яднання ўсіх антыімперыялістычных сіл».

У святле гэтага важнейшага патрабавання сучаснасці асабліва непрыгляднай з'яўляецца раскольніцкая дзейнасць зграі Мао Цзэ-дуна, які стаў на шлях падрыўной дзейнасці супраць Савецкага Саюза і іншых са-

цыялістычных краін. Ашалелыя пекінскія шавіністы сваёй авантурыстычнай палітыкай іграюць на руку імперыялістам. Важна адзначыць, што пераважная большасць удзельнікаў Нарады ў Маскве рашуча асудзіла кітайскіх раскольнікаў, іх правакацыі на граніцах з Савецкім Саюзам. Як указаеца ў пастанове чэрвеньскага (1969 г.) Пленума ЦК КПСС, «КПСС будзе весці непрымальную барацьбу супраць антыленінскіх ідэйных устаноў цяперашніх кіраўнікоў Кітая, супраць іх раскольніцкай палітыкі і вялікадзяржаўнага знешнепалітычнага курсу. Яна зробіць усё, каб абараніць ад любых пасяганняў інтарэсы савецкага народа, які будзе камунізм». Разам з тым мы ведаем, што карэнныя інтарэсы савецкага і кітайскага народаў супадаюць, і таму імкнемся захоўваць і падтрымліваць сяброўскія пачуцці савецкага народа ў адносінах да кітайскага народа.

1969 год праходзіць пад знакам падрыхтоўкі да вялікага юбілею — 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Гэтая дата аднолькава дарагая як савецкім людзям, так і працоўным усяго свету. У звароце «Аб 100-годдзі з дня нараджэння Ул. І. Леніна» ўдзельнікі Нарады падцвердзілі вернасць камуністаў свету левым ідэям, падкрэслілі яго ўсеагульнае міжнароднае значэнне. Ужо зараз камуністычныя і рабочыя партыі вядуць актыўную падрыхтоўку да юбілею, яны згуртоўваюць свае рады, умацняюць ідэалагічную работу ў масах. Шырокі рух за дастойную сустрэчу 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна разгарнулі працоўныя нашай краіны, у тым ліку і Беларусі.

Вельмі актуальнае значэнне мае Заклік «Незалежнасць, свабоду і мір В'етнаму!», аднадушна ўхвалены Нарадай. Абарона справядлівай справы в'етнамскага народа, яшчэ больш рашучы адпор амерыканскім агрэсам — абавязак кожнага сумленнага чалавека. Імперыялізм ЗША думаў падавіць адзін з фарпостаў сацыялізма ў Азіі, намерыўся выпрабаваць трываласць пралетарскай салідарнасці. Ну што ж, цяпер усе бачаць: агрэсар паламаў сабе зубы, а пралетарская салідарнасць вытрывала ўсе выпрабаванні. Аднак ЗША ўсё яшчэ не зрабілі для сябе належнага вываду, працягваюць брудную вайну, адмаўляюцца вывесці свае войскі з Паўднёвага В'етнама. Усё гэта робіць неабходным умацненне руху ў падтрымку в'етнамскага народа, прымусіць правячыя колы ЗША спыніць агрэсію. Што датычыць Савецкага Саюза, то, як заявіў у сваім выступленні на Нарадзе Генеральны сакратар ЦК КПСС тав. Л. І. Брэжнеў, «Савецкі Саюз і надалей будзе аказваць дзейную ваенную і эканамічную дапамогу і маральна-палітычную падтрымку в'етнамскаму народу для адбіцця імперыялістычнай агрэсіі».

На ўвесь свет прагучаў заклік форуму камуністаў свету да ўсіх народаў, да ўсіх людзей, незалежна ад іх пераконанняў і палітычных поглядаў, згуртавацца ў імя абароны і ўмацавання міру. У «Адозе ў абарону міру», прынятай Нарадай, ёсць такія запамінальныя радкі: «Барацьба ідзе за самае важнае — за будучыню чалавецтва».

Адоза звярнулася да ўсіх, у тым ліку да маці і бацькоў, якія клапацяцца аб будучыні сваіх дзяцей, да ўсіх мужчын і жанчын, памножыць свае намаганні ў барацьбе за мір, за вырашэнне важнейшых праблем сучаснасці, супраць палітыкі агрэсіі і вайны. І народы адказваюць на гэты заклік умацненнем сваіх сумесных дзеянняў у абарону міру. Пра гэта сведчыць паспяховая работа Сусветнай Асамблеі міру ў Берліне, VI-га Сусветнага кангрэсу жанчын у Хельсінкі.

У сталіцы Фінляндыі быў прыняты Зварот да жанчын свету, які заклікае да ўсямернай пільнасці. Прадстаўніцы 110 краін асудзілі агрэсію ЗША ў В'етнаме і агрэсію Ізраіля супраць арабскіх краін. Асабліва ўвага ўдзелена становішчу ў Еўропе, дзе захоўваецца напружаная абстаноўка ў выніку палітыкі рэваншу і мілітарызму правячых колаў ФРГ. Жанчыны свету падтрымалі прапанову сацыялістычных краін аб правядзенні канферэнцыі па пытаннях еўрапейскай бяспекі. Кангрэс заклікаў усіх жанчын цясней аб'яднацца, каб стварыць магутны фронт супраць імперыялізму. У рэзалюцыі па В'етнаму падтрымліваецца пазіцыя патрыятычных сіл Паўднёвага В'етнама па вырашэнню в'етнамскай праблемы, змяшчаецца патрабаванне вывесці ўсе войскі ЗША і іх сатэлітаў і прадаставіць в'етнамскаму народу права самому вырашаць свае ўласныя справы.

Само жыццё паказвае, што камуністычны рух з'яўляецца самай магутнай палітычнай сілай сучаснасці. Гэтым радуецца працаўнікі зямлі, гэта прыводзіць у разгубленасць імперыялістаў і іх агентуру. Невыпадкова нагарадзілі яны столькі небыліц вакол Нарады, распаўсюджвалі злосныя паклёп на конт яе «немінучага расколу» і «абавязковага правалу». Нашы ворагі жаданае выдавалі за сапраўднае. Але цяпер нават у радах заклятых паклёпнікаў наступіла свайго роду цвярозасць. Так, газета «Нью-Йорк таймс» скрозь зубы прызнала: «нават скептычныя назіральнікі мяркуюць, што Савецкі Саюз дасягнуў сваёй галоўнай мэты — склікання Нарады 75 партый падтрымалі агульную пазіцыю».

Але тое, што заходнія скептыкі толькі мяркуюць, савецкія людзі і працоўныя іншых краін цвёрда ведаюць: міжнародная Нарада камуністычных і рабочых партый у Маскве — гэта буйны поспех міжнароднага камуністычнага руху ў яго барацьбе супраць імперыялізму, ва ўмацаванні адзінства дзеянняў камуністаў, у згуртаванні ўсіх антыімперыялістычных сіл. Мы ганарымся тым, што прадстаўнікі брацкіх партый высока ацанілі ролю і ўклад КПСС і Савецкага Саюза ў агульную барацьбу супраць імперыялізму, за перамогу справы міру, дэмакратыі і сацыялізма.

І няма сумнення, што ўсе народы нашай краіны, у тым ліку і беларускі народ, зробіць усё, каб яшчэ больш умацаваць эканамічную магутнасць і абароназдольнасць СССР, каб ажыццявіць вялікія планы камуністычнага будаўніцтва.

Г. НАВІЦКІ

На здымку — Галія Рагальская. Вяселая ўсмешка, радасцю блішчаць вочы. У яе святы: Галю прынялі кандыдатам у члены левінскай партыі. Вялікі давер. Значыць, трэба працаваць яшчэ лепш. Сёння, напрыклад, выканала норму на 108 працэнтаў. Заўтра дасць больш. Гэта ў яе сілах.

Залатыя рукі... З якой гэта пары на заводзе штучных скур пачалі так называць Галіны рукі? Мусіць, гады са два назад. А да гэтага што было?

Была вучаніцай усяго тры месяцы, і дзяўчыне казалі: з сённяшняга дня ты — швачка-матарыстка. Будзеш працаваць самастойна...

Калі-нікалі можна пачуць: «А што, хіба мне больш за ўсіх трэба?» Не паспее скончыцца змена, чалавека толькі і бачылі на заводзе. Такага нібы і папракнуць няма за што. Норму выконвае, дысцыпліны працоўнай не парушае. А ўсё, што выходзіць за гэтыя рамкі, яго не датычыць.

Галія Рагальская не такі чалавек. Сквер трэба было пасадзіць — першая прышла з лапатай. Запісваліся ў дружнынікі — Галіна прозвішча ў першых радках спісу. А хто больш за яе распаўсюдзіў літаратуры? А спорт, а мастацкая самадзейнасць...

На заводзе стварылі камсамольска-маладзёжныя вытворчыя брыгады. У адной з іх камсоргам Галія Рагальская. Яна член гаркома камсамола.

Толькі як жа на конт мары? Вучыцца думае Галія. Завочна. Будзе паступаць у хіміка-тэхналагічны інстытут. У хіміі вялікая будучыня.

А пакуль Галія шые простыя дарожныя сумкі.

Антон КВІР

г. Пінск.

Фота В. Грабеншчыкава

Сашкава бабуля

Аляксандра УС

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Мы даўно жывем у вялікім шматкватэрным доме, у асобнай кватэры. Сустрэкаючыся з суседзямі на лесвіцы, я ветліва здароўкаюся, хоць не кожнага ведаю прозвішча. Суседзі да нас амаль не заходзяць, хіба толькі што здарыцца: тэлефон адключаць ці дзверы захлопнуцца, а ключ у пакоі. Так і жывем. Побач, за сцяной, сваё жыццё, свае клопаты, хваляванні і радасці, а ты нічога пра гэтых людзей, як і яны пра цябе, не ведаеш. Усе вельмі занятыя, не маюць часу, каб проста так, без дай-прычыны, зайсці і пасядзець. Аб гэтым я неяк загаварыў з жонкай. Яна маёй думкі не падзяляла:

— Ці ж табе мала тых знаёмстваў па працы? А тэлефон, а тэлевізар? А дзе знайсці час, каб хадзіць па суседзях? Тут толькі паспявай усё парабіць ды папрыбіраць пасля работы дома. Косціка свайго мы спярша вадзілі за ручку ў дзіцячы садзік, а затым, па звычцы, і ў школу. Ні на крок ад сябе не адпуская. Я разумеў, што гэта нядобра, але жонка гнула сваю лінію:

— Дзіця нельга спускаць з вока. Крыў божа, пасябруе з гэтым разбэшчаным Сашкам! Не хлопец, а віхор нейкі!.. Ведама, расце без бацькоў, з бабуляй.

Пра Сашку і сапраўды ішлі не вельмі ўхвальныя чуткі. Рэпутацыя ў яго была добра падмочаная. Толькі і чуеш: то Сашкава «войска», гуляючы ў вайну, так адлупцавала «фашыстаў», што ў тых паўскавалі гузакі на галовах, то зноў жа Сашка завёў галубоў, ад якіх не стала паратунку: буркаваннем на досвітку не давалі спаць людзям, ды яшчэ карнізы і балконы пазаймалі ва ўсім доме. А аднаго разу, калі горад ахапіла грыбная ліхаманка і яшчэ ў прыцемку ўсе беглі з кошыкамі і вёдрамі па грыбы, Сашка без ніякага дазволу павёў дзяцей са свайго двара ў лес. Бацькі ледзьве не паўміралі ад страху, пакуль дачкаліся дзяцей. А тыя доўга ўспаміналі пра падарожжа і спрачаліся, каму з іх пашанцавала больш знайсці баравікоў.

Хоць наш Косцік і не збіраў тых грыбоў, але жонка мая ўвесь час паўтарала:

— Не валэндайся ты, сыноч, з гэтым сарвігалавой, пасядзі дома.

Вось і ўчора: хлапчукі насіліся, як метэоры, з клюшкамі, і на ўвесь двор грымела: «шайбу, шайбу!», а Сашка незнарок ударыў па той шайбе так, што яна праляцела, ледзь не закруціўшы суседкі па мянушцы «Бубніла». І што тут было! Паставіўшы на асфальт цяжкі кошык, тая загаласіла на ўвесь двор, пакуль людзі не павыскавалі на яе лямант.

Сашкава бабуля, пачуўшы лаянку, крыкі і энкі, выйшла на двор, дакорліва паківала галавой і сказала:

— Сашачка, унучак мой, ці ж так можна?

І тут Сашка не вытрываў, ухліпнуў, размазаў слязіну рукавом па твары і паабяцаў:

— Хай толькі яна яшчэ раз назаве мяне...

Што зробіць ён тады, так і не сказаў, мабыць яшчэ і сам не ведаў.

...У нашай сям'і адбыліся прыемныя змены: паявілася маленькая Наташка. Дзяўчынка нарадзілася крыклівая, неспакойная. Матчына апека над Косцікам прыкметна аслабла.

— Помні, Мацвей, — казала мне жонка, — цяпер за сына бу-

дзеш ты ў адказнасці. Бачыш, мне цяпер няма як за ім са-чыць.

Косцік, адчуўшы палёгку, хутка здружыўся з дзецёмі, асабліва з Сашкам.

Вясна ў тым годзе настала ранняя, снег хутка асядаў і знікаў пад сонечнымі промнямі. Пах вільготнай зямлі весяліў і падбадзёрваў. Жыхароў нашага дома паклікалі на суботнік, і мы з Косцікам выйшлі на ўборку. Побач з намі працаваў Сашка са сваёй бабуляй. Я з цікавасцю назіраў, як людзі з увагай слухалі яе парады. Невысокая, хударлявая жанчына нейкім чынам апынулася ў цэнтры ўвагі.

— Так, так, лепей тут разбіць газон, а тут высадзіць кветкі, — раіла яна. — Там насыпаць жоўтага пясочку для самых маленькіх, а пясочніцу перанесці з густога ценю на больш сонечнае месца. А гэтая пляцоўка няхай будзе школьнікам для гульні.

Сашка з любоўю і гонарам пазіраў на сваю бабулю і працаваў з ахвотай і шчырасцю. Мне захацелася бліжэй пазнаёміцца з гэтым хлопцам, за якім вадзілася так многа грахоў. Нечым ён мяне прывабліваў.

Нарэшце знайшоўся час, і мы ўтраіх рушылі на рыбалку. Косцік быў узрадаваны, а Сашка — і не кажыце. Ён неяк пасвойму ўспрыняў гэтую падзею, нібы вялікае свята, якое, відаць, не часта здаралася ў яго жыцці. Тут, на рыбалцы, яшчэ больш кідалася ў вочы непадабенства хлапчукоў. Косцік хадзіў, нібы прыкуты, за мною следам, у лесе баяўся адысці ад мяне на некалькі крокаў. А Сашка ў момант нахапаў чарвякоў для рыбалкі, расклаў вогнішча такое, што аж у неба шугала пылымя. Юшку згатаваць — калі ласка, толькі вось каб не забыцца прыправы пакласці. Косцік мой побач з ім здаваўся кволым і бездапаможным.

Ля кастра пачалася размова. Сашка шмат чаго ведаў: якая рыба і ў якую пару лепш бярэ і на якога жыўца. Нават ведаў, што налім лепш ловіцца цёмнай дажджлівай ноччу. Я пацікавіўся, адкуль такія падрабязнасці да яго прыйшлі.

— Як адкуль? — здзівіўся Сашка, — ведама ж, ад бабулі, ад каго ж яшчэ?

Па ўсім было відаць, што бабуля ў вачах Сашкі стаяла на такой вышыні, на якую яшчэ ніхто не ўздымаўся.

Косцік сядзеў маўклівы, час ад часу варушыў прутком галавешкі, вогненныя пырскі адрываліся ад іх і ляцелі высока ўгору. Раптам ён спытаў:

— Скажы, тата, ці праўду кажа Сашка, што той узгорак ля ракі калісьці быў магілай, курганом?

Я крыху збянтэжыўся: ніколі не чуў пра безыменны курган. Што адказаць? І тут жа Сашка прыйшоў на дапамогу.

— І не сумнявайся, мне ж бабуля расказвала: як наляцелі чужыя войскі на нашу зямлю, дык людзі пабралі ў рукі сякеры, аглоблі, нават вілы ўхапілі. І пачалася такая бойка, што ні адзін з ворагаў ног не ўнёс. Але і нашых людзей нямала палягло ў той бітве. Іх пахавалі ў адной вялікай магіле. І ўсе,

хто астаўся жывы, кінулі на тую магілу па жмені зямлі. Вырасла гара — во гэтак, — тут Сашка ўскочыў на ногі і падняў руку, — вышэй вунь за тую сасну. Вось і атрымаўся курган. Яго размывалі дажджы, развяваў вецер, і ён нарэшце стаў не надта каб вялікім узгоркам.

Ад полымя вогнішча, а мо ад цвёрдай веры ў бабуліну легенду твар у Сашкі расчырванеўся, вочы блішчэлі.

— Відаць, твая бабуля чытае шмат кніжак? — пацікавіўся я.

— Ды не, яна ўжо даўно не чытае. Яна многа чытала, як прыбіральшчыцай у школе працавала. Бабуля мне проста так расказвае пра тое, што раней было, — адказаў Сашка і дадаў: — Яна шмат чаго ведае...

Я не пачаў удакладняць, што яна ведае. Вогнішча наша дагарэла. На вуголлях асеў шэры налёт. Час быў вяртацца дадому. Хлапчукі, зачарпнуўшы ў рэчцы коняўку вады, узлілі на вогнішча і паварушылі яго альховымі дубцамі, а яно шыпела, нібы сярдуючы на малых.

Сашка сказаў задуменна:

— А тайга калі загарыцца — дык агонь з самалёта тушаць. Пажарнікаў на парашутах скідаюць.

— Адкуль ты ведаеш? — здзівіўся Косцік.

— Цётка Алёся расказвала. Яна там жыве. Відаць, шмат грошай зарабляе. І нам з бабуляй шле.

І, памаўчаўшы, дадаў:

— Захачу, дык паеду да цёткі Алёсі. Яна добрая, як мая бабуля. І прыгожая... Я разам з бабуляй паеду, во!

Цяпер пра Сашку я даволі многа ведаў: і якія кніжкі ён паспеў прачытаць, і колькі па суседскаму тэлевізару кінакарцін пабачыў. Нават пра нейкую цётку Алёсю расказаў. А з ягонай бабуляй неяк не давялося пазнаёміцца. Чаму гэта мы часам не заўважаем таго, хто жыве блізка з намі? Ходзім побач, сустракаемся, нават вітаемся і на гэтым наша знаёмства спыняецца. Цяпер мне сорамна за сябе. Я нават імя яе не ведаў. Старую жанчыну ўсе так і клікалі: Сашкава бабуля.

У той дзень яна працавала ў садочку, увечары лягла ў пасцель, а раніцой не прачнулася. Не ўстала, не ўзяла ў рукі вядра і не пайшла па лесвіцах шматпавярховага дома, як рабіла штодня шмат год запар. Можна мы так і не заўважылі б яе адсутнасці, каб суседка не сказала... Толькі цяпер упершыню я пачуў яе імя: Домна Іванаўна.

Гэтая немаладога веку жанчына чымсьці заўсёды нагадвала мне Ганулю, якую ўсе ў нашай вёсцы вельмі паважалі. Маці мая пры сустрэчы з ёю падказвала мне: «Падыдзі, павітайся і руку пацалуй». І злёгка штурхала мяне ў спіну, падпыхала наперад. Змалку я не прэчыў, бо не хацеў крыўдзіць маці, і прыкладваўся больш для прыліку да сухой, маршчыністай рукі старой Ганулі. Падросшы, я пазбягаў сустрэч з Гануляй. Маці, сцяміўшы мой манеўр, растлумачыла, што толькі дзякуючы добрай Ганулі я ўбачыў белы свет, што сваім жыццём абавязаны толькі ёй, бо яна была на дзіва ўмелая і добрая павітуха.

У Домны Іванаўны было нешта ад старой Ганулі: дабрата, заўсёдная гатоўнасць памагчы людзям.

— З кім жа будзе жыць Сашка цяпер, як Домны Іванаўны няма на свеце?

— Як з кім? — здзівіўся Косцік. — З цёткай Алёсай, з кім жа яшчэ!

Так я даведаўся, дзе тая цётка Алёся. Жыла яна сапраўды недзе на Далёкім Усходзе, у тайзе, непадалёк ад прыгранічнай заставы.

Усе непакоіліся за Сашку, нават злосная «Бубніла» ўздыхала: «Бедны хлопец, што ж цяпер з ім будзе?» І неяк неўпрыкметку суседзі і суседкі выцягнулі на свет колішнюю таямніцу, пра якую даўно не ўспаміналі ці то за даўняццю часу, ці проста таму, што шкадавалі старую жанчыну.

Алёся была прыёмная дачка Домны Іванаўны. У час эвакуацыі нейкая бежанка, што ехала разам у таварняку, на адным з супынкаў пабегла па кіпечень і папрасіла Домну Іванаўну прыгледзець маленькую дзяўчынку год чатырох. А тут наляцелі фашысцкія самалёты, і пачалося такое, што страх успомніць. Ад выбухаў устрасянулася зямля, людзі павыскоквалі з вагонаў і беглі з крутога адхону ў хмызняк, нібы ён мог іх уратаваць. Раптам успыхнула полымя і ахапіла ўвесь эшалон. Зрабіўшы заходы са два, варожыя самалёты ўзялі курс на захад.

Шмат людзей асталося ляжаць на гэтым супынку. Не прыйшла і тая бежанка, што пабегла па кіпечень...

Малая нічога, апрача таго, што яе завуць Алёсай, не памятала.

Муж і сын Домны Іванаўны ваявалі на фронце. Абодва не вярнуліся. Домна Іванаўна асталося адна. І не адна: у яе была

Алёся, дачка. І гэта хоць крыху сагравала жанчыну ў вялікім горы.

Хутка беглі гады ў клопатах і турботах. Усё для яе, для Алёсі. Радавалася Домна Іванаўна, любуючыся дачушкай, такой ласкавай, зграбнай ды прыгожанькай. З кожнай сваёй небагатай палучкі адкладвала то на сукенку, то на туфлікі, каб была Алёся не горшая за іншых дзяўчат.

Раптам не стала спакою, знікла радасць.

— Алёся, ты чаму так позна?

— Трэба было. Да экзаменаў рыхтавалася, мамачка...

— Алёся, дзе ты зноў прападала?

— Ат, не чапіся, мама. Дзе хачу, там і бываю.

— Алёся, чаму твой нарачоны ніколі да нас не зойдзе?

— Няма яго, мама. Не пытай нічога. Нікому нельга верыць. Адна ты ў мяне на свеце, а я табе толькі сорам прынесла. Лепей сыду з вачэй, каб ніхто мяне не бачыў!

— Куды ты сыдзеш? — заплакала Домна Іванаўна. Прыйшла Алёсю да грудзей, як калісьці малую. А тая задыхалася ад гора і крыўды.

...Домне Іванаўне казалі, каб зайшла ў раддом. Ішла са страхам і боязю, спяшалася, а ногі не слухаліся. Горкі камяк падкачваў да горла, нешта балючае сціскала грудзі, замінала дыхаць.

— Доктар, — кінулася яна да жанчыны ў белым халаце. — Што з ёю?

— Супакойцеся, любая, супакойцеся. Нічога асаблівага. Здаровая. Не хвалюйцеся. Вам трэба пагаварыць з ёю. Малога не хоча забіраць з бальніцы.

Доўга цягнулася тая размова і скончылася тым, што Домна Іванаўна прыйшла дадому з унукам на руках і з цяжкімі неадступнымі думкамі: «Не ўберагла!», «Не здолела!» Праз год Алёся ўзяла ў рукі чамаданчык і з'ехала немаведама куды.

Домна Іванаўна сумавала, крадком ад людзей плакала. А ён быў тут, побач з ёю, яе маленькі Сашка. Малы паглынаў усе яе горкія думкі, патрабаваў клопатаў і ўвагі.

І раптам аб'явілася Алёся. У яе, здаецца, усё добра. Жыве ў далёкім таежным краі. Мае мужа, толькі дзяцей няма. Калі-нікалі ад яе прыходзілі пісьмы і грошы. І аднаго разу сама завітала.

Домна Іванаўна чакала яе з вялікім хваляваннем. Як сустрэнецца Алёся з Сашкай?

А тая выйшла з самалёта, павіталася і, выбраўшы хвілінку, як малы заглядзеўся на ўзлёт у паветра сталёвай птушкі, спытала:

— Мама, скажы, ён нічога не ведае?

— Алёся, — узмалілася Домна Іванаўна, — дакуль ён будзе жыць сіратой? Нягожа гэта, ён жа тваё дзіця.

— Я зноў забыталася, мама. Лёша — ну, муж мой — нічога пра яго не ведае. А цяпер як сказаць яму?

— Так і застанешся цёткай Алёсай? — дакорліва паківала галавой Домна Іванаўна. А сама неўпрыкметку сачыла, як Алёся хінула да грудзей Сашку, але той вырываўся, саромеючыся цётчынай прыхільнасці.

Сашка і цяпер памятаў, як яна яго ледзь не зацалавала, як увесь час гладзіла па стрыжаных жорсткіх валасах. Ён бы гэтага не дазволіў, але цётка Алёся так цікава расказвала пра жыццё на Далёкім Усходзе, што Сашка доўга трызіў і ў сне і на яву аб густой непраходнай тайзе, якая цягнецца без канца і краю, нават асмеліўся папрасіць цётку Алёсю ўзяць яго з сабою. Тая ўзрушылася, аж з твару змянілася. Бабуля сказала:

— Не хвалой хлопча, Алёся. А ты, унучак, не сумуй. Падрасцеш крыху — сама адпушчу ў падарожжа.

Сашка ведаў, што бабуля не хлусіць, яна ніколі не хлусіла. Супакойся, але пра цётку Алёсю не забывай. А цяпер, як астаўся адзін, Сашка чамусьці цвёрда спадзяваўся, што Алёся яго не пакіне. «Яна прыедзе, абавязкова прыедзе!»

Вось ужо некалькі дзён Сашка жыве ў нас — засяроджаны, маўклівы. Прыціхла дваровае Сашкава войска, хлопчаўкі разбрыліся хто куды, па розных кутках. А Сашка спіць на канапцы побач з Косцікавым ложкам, сціснуўшыся ў камячок. Ці можна не спіць, успамінае сваю адзіную радню — бабулю, такую добрую і разумную, як ніхто на свеце? А можна сніцца яму далёкая цётка Алёся?

У мой роздум урываецца нешта пабочнае. Спачатку не магу ўцяміць, а потым настойлівы, патрабавальны паўторны званок выводзіць мяне з задумлення. Бягу адчыняць дзверы.

— Вам тэрміновая тэлеграма.

«Вылятаю ў нядзелю... Алёся».

Ідзе звяно.

Фота У. л. Вяхоткі.

— МАМА, ты на работу пойдзеш?

— Не, Ірынка, сёння нядзеля, выхадны.

— Будзеш гуляць са мной?

— Буду.

— Тады пойдзем ружы рваць.

Ірынка на хвіліну задумаецца, потым, успомніўшы нешта, дадае:

— Добра, сыноч, толькі не купайся.

— А ўсе ж купаюцца.

— Няможна. Брыдкая вада.

У Гаеўцах ракі няма. Была маленькая, Бярэзінка, і тая перасохла. І хлапчукі летам, калі прыпачэ сонца, гатовы лезці з галавою ў любую лужыну. Хоць сабе і брыдкую.

Сонца сёння пачэ. На небе ні

Рыхтуе кантрольную работу.

Мама ў Ірынке — студэнтка.

* *

Раніцай Ніна пабегла на ток дамовіцца з брыгадзірам, каб жанчыны пайшлі сеяць салетру,

Клопаты, клопаты ў звеннявой Ніны Станевіч.

У ГАЕЎЦАХ

— І Ігара з сабой возьмем... І тату.

— Тата бульбу абганяць будзе. І мне яшчэ трэба бабульцы памагчы.

— Ідзі, Нінка, я сама дома ўпраўлюся, — гаворыць свякруха. — Табе ж трэба.

І яны пайшлі праз сяло, паўз хаты, пералазячы цераз невысокія, ад свіней, загарожы, паўз сажалку-тарфянік, дзе на сонцы пабліскае жаўтаватая вада. Там ужо сядзяць хлапчукі ў адных трусах. Ігар спыняецца ля іх.

— Мама, я вас потым дагану.

хмурынкі. Высокае, блакітнае, яно нібы амылася дажджамі, што ішлі і ішлі і вясной і ў пачатку лета. Цяпер красуецца чыстае, вымытае неба перад сонцам і перад зямлёю.

Ірынка нарвала «руж» — буйной шыпшыны, што сцяною расце недалёка ад чыгункі. Прыбег Ігар і, вінавата глянуўшы на маці, пазваў Ірынку збіраць грыбы.

Хутка з арэшніку пачуўся яе шчаслівы голас:

— Мама, я грыб знайшла!

А мама сядзіць на посцілцы ў цяньку, чытае падручнік па хіміі, прысланы з Гродна, з сельскагаспадарчага інстытута.

падкормліваць лён. Надвор'е якраз добрае, суха, сонца. А то калі пойдзе дождж, або туман падымецца, або нават калі раса не спадзе — затрымаецца дробачка салетры на сцяблінцы і апячэ яе. Далікатная культура лён.

Яшчэ калі проста ў звяне Ніна працавала, Тарэза Леанардаўна Клімашэўская, колішняя звеннявая, усё сачыла, каб суха-суха было, калі салетру сеяць.

Цяпер за гэтым сочыць Ніна Станевіч.

Ток стаіць на горцы. Насупраць — новыя будыніны ферм: свінагадоўчай і буйной рагатай жывёлы. Над фермамі ўзвыша-

еца воданаяпорная вежа. Направа — лагчына, парослая зялёнай травой, а далей — малады лясок. Калісьці тут шумей бярозавы гай, з-за якога і вёску назвалі Гаеўцы. Цяпер лесу няма, фашысты высеклі. А нава вёскі засталася, і там-сям падымаюцца такія вась маладыя ляскі...

Жанчыны з вёдрамі ішлі на поле. Ніна даганяла іх. Ішла і думала: трэба сёлета здаць частку лёну на завод саломкай. Лічыцца, што гэта калгасу нявыгадна, бо трасту прымаюць на нумар вышэй. А калі падлічыць працу, якая ідзе на расціл, падыманне? І калі яшчэ рабочых рук не хапае, а надвор'е можа падвесці? Тады можна паспрачацца, нявыгадна або выгадна. Ніна падлічыла ўжо, яна даўно ўжо думае над гэтым, і ёй здаецца, што паспрабаваць варта. Калі калгасы сеюць лёну не шмат, тады іншая справа. А ў іх 247 гектараў — калгас па лёну насенняводчы. Толькі ў адным яе звяне на 12 жанчын 30 гектараў. І пасеяць, і даглядзець, і выцерабіць, і абмалаціць трэба. А яшчэ і бульбу яны капаюць, і буракі поліць...

Моладзі ў калгасе мала. Заканчыць школу якая — і ў горад хутчэй бяжыць. А ў калгасе пастуха знайсці — праблема. Яму 140 рублёў на месяц толькі грашыма плацяць.

Ніна не разумее гэтага. Яна любіць сваю вёску, як прыедзе ў горад, дык стоміцца тут больш, чым салетру б'ючы.

Думы, думы, чаго толькі не перадумаеш, ідучы на поле.

— Ты, Ніна, можа торфу пасобіш прывезці. А то ў мяне канчаецца, — з Нінай побач ідзе Соф'я Венядзіктаўна Шырко, пажылая, адзінокая жанчына. А на працу яшчэ ходзіць і працуе добра, стараецца.

— Вам жа выпісалі, і даўно, здаецца.

— Але ж, з месяц ужо. А сельпо нешта не вязе. Забыліся на мяне, ці што. Дык ты лепш праз сельсавет выпішы. Ты не забудзеш.

— Я сёння ж зраблю гэта, — гаворыць яна. І сапраўды, хто дапаможа адзінокай жанчыне, калі не людзі, калі не яна, дэпутат?

Пакуль прывязуць салетру, усе паселі на зялёную траўку адпачыць. І, як заўсёды, калі прыедзе ў вёску чужы чалавек, пачынаюць гаварыць пра тое, што набалела. Вось і цяпер. Сталі скардзіцца, што прапала ў іхніх калодзежах вада, што паваду ходзяць далёка, аж на ферму.

— Старшыня абяцаў, што сёлета будзе шчыліна, а нешта не б'юць, не відаць.

Я абяцала спытаць у старшыні, а можа і ў Мінску пагаварыць з кім трэба.

Адна з жанчын сказала: учора было 22 чэрвеня. Якраз на гэты дзень выпала нядзеля. Як тады, у сорак першым.

Жанчыны сціхлі... Сталі лічыць, колькі гадоў прайшло з таго часу — 28. Сталі прыпамінаць:

— Мой тыдзень не дажыў да Перамогі.

Гэта сказала Зінаіда Рыгораўна Бобрык. У 22 гады асталася ўдавой.

— Мой ранены быў. Выйшаў са шпіталю за тыдзень да канца вайны. І ўсё. Хай бы яшчэ гэты тыдзень у шпіталі паляжаў...

Гэта сказала Соф'я Венядзіктаўна Шырко. У 23 гады асталася ўдавой.

— А мой загінуў у сорак чацвёртым, — сказала Серафіма Восіпаўна Божка.

Замаўчалі. Кожная думала пра сваё. Пра тыя раны, якія нанесла вайна і якія не залечыць ні час, ні дастатак.

— А я дык нічога не помню, я нарадзілася ў сорак першым, — сказала Ніна. — Толькі потым мама расказвала, як немцы хацелі расстраляць тату, бо партызанам есці даваў, і як выкупіла яна яго ў немца за сала і саматканя ручнікі...

І зноў маўчаць жанчыны. А навокал стаіць цішыня такая, што, здаецца, ад яе звініць у вушах.

Высока ў небе, трапечучы крыламі, завёў сваю адзіночую песню жаваранак.

Пачулася фырканне коней. Гэта везлі салетру.

Сёлета ранней вясной Ніна з мужам Іванам, калгасным шафёрам, ездзіла ў Польшчу, у госці да дзядзькі, мамінага брата, якога яна ніколі ў жыцці не бачыла.

Дзядзька жыве недалёка ад Гданьска, ён шавец. Жыве бабылём. Звазіў яе з Іванам у вёску да свайго знаёмага. І пайшлі там размовы.

Адказваючы на пытанні, Ніна расказвала, і якую хату мае, і колькі пакояў, і што дзве каровы, дык не ведаюць, куды малако падзець, і свінаматкі, і парасяты ёсць, і куры, і зямля.

Глядзіць: не толькі той, вясковы, а нават дзядзька яе не верыць. Ён жа ў 39-м годзе ў Польшчу паехаў, памятае, якую беднату пакідаў.

Расказала там Ніна, як увосень яна ўрачысты пленум камсамола Беларусі ад імя ўсёй сельскай моладзі рэспублікі вятала. Каравай хлеба пленуму падносила і такія словы гаварыла: «Мы прыйшлі сюды ад палеткаў і лясоў... Мы прынеслі самае вялікае багацце чалавека — хлеб». І гэта яна гаварыла ад імя тысяч юнакоў і дзяўчат, якія працуюць на палях і фермах.

— Чакаю ў госці. Хачу, каб вы прыехалі і самі на ўсё паглядзелі, — сказала на развітанне.

Дом, дзе жыве Ніна, хатай не назавеш. Толькі домам. Чыста, утульна. Не горш, а можа і лепш, як у каго ў горадзе. У альбоме разам з фотакарткамі ляжыць стос грамат і падзяк, атрыманых Нінай і Іванам за выдатную працу. Там і дыплом, выданы Ніне, у якім гаворыцца, што ёй прысвоена званне «Лепшы палявод». Свёкар Ніны добры сталяр, у свой вы-

хадны дзень шалюе дом, абнаўляе. Свякруха, Александрына Васільеўна, ні хвіліны не сядзіць без працы. Невысокая, спрытная, яна ўвесь час што-небудзь робіць. Яна з тых, хто ўсё паспявае зрабіць. Калі гавораць пра гэта Ніне, яна адказвае:

— Хорошая ў мяне свякроўка. Каб не яна...

Замуж яна пайшла зусім маладой, васемнаццаць ледзь споўнілася. Маладога мужа ў армію ўзялі служыць.

А ў суседняй хаце юнакі і дзяўчаты вечарамі на танцы збіраліся. Як урэжучь гармонікі на ўсё сяло! Песні, смех, аж сцены дрыжаць. А ты жонка мужняя, табе туды няможна.

— Сяджу я і плачу. Убачыць свякроўка: «Збірайся», кажа: «Куды, мама?» «На танцы пойдзем». І пойдзе са мною, і сядзіць там. Бо ведае: адна я не пайду. Так і памагла мне Івана дачакацца... Пры ёй я дзесяцігодку вячэрнюю закончыла. У інстытут завочна паступіла. Аграномам хачу стаць... І стану, калі свякроўка будзе побач.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Мама прыйшла дадому.

Л. П. Васілеўская.

біў вуглы. Аднойчы, калі ён паехаў па матэрыялы, дзяўчына папрасіла Люцыяна: сядзь, адпачні, я папрацую. Той згадзіўся...

Прыехаў Чура, узяўся на рыштаванні і ахнуў: дзяўчынка выкладвае вугал!.. Пачырванеў, накінуўся на абодвух, насварыўся. Потым зірнуў зверху ўніз, узяўся за шнур, і хмурынікі ля пераносся пачалі разгладжвацца. У вачах загарэўся ласкавы агеньчык.

— Ты?

Люба кінула.

— Лічы, экзамен вытрымала. На добрага муляра.— Падумаў крыху, зноў агледзеў вугал, кінуў ласкавы позірк на дзяўчыну.— Ведаеш што, бярыся з Віктарам Жамойдам за кладку франтона. Давяраю.

Так Любоў Пятроўна стала мулярам. Першай з жанчын у Гродна. І мне хочацца, каб пра гэта сёння ведалі ўсе. Між іншым, і без таго ведаюць. Утульныя жылыя дамы, прыгожыя будынкі ўстаноў на многіх вуліцах — яны бачылі на сваіх будаўнічых рыштаваннях Любоў Пятроўну Васілеўскую і ўсміхаліся ёй сонечнымі зайчыкамі ў вокнах.

Гарадскі паштаміт на вуліцы Ажэшка.

— Іду туды — душа радуецца, — гаворыць Любоў Пятроўна. — Толькі разбітая каробка асталася з вайны, а ўсярэдзіне — груды бітай цэглы, пыл, разбітыя сцены. Лягчэй, здаецца, было б новы будынак узняць. Але аднавілі...

Яна купляе канверт, пасылае пісьмо брату ў Шчучын, таксама будаўніку. Разам пачыналі працоўны шлях пад Скідзем на будаўніцтве цукровага завода. Але брат да таго часу паспеў скончыць школу ФЗН, а Люба была падсобніцай, ганяла тачку. Вывучылася на тынкоўшчыка і, на дзіва многім, здала на трэці разрад. З тым і прыехала ў Гродна.

Бачу, прыемна маёй спадарожніцы на паштаме, не хочацца адсюль выходзіць. Вока акідае сцены, столь, спыняецца на панелях. Стараючыся, каб я не заўважыў, Любоў Пятроўна дакранаецца да пабелкі рукой. Потым на хвіліну задумваецца. Цікава, пра што?

Тут і на аддзелцы яшчэ аднаго дома, што стаіць непадалёк, працавала вясёлая брыгада тынкоўшчыкаў. Люба сябрала з Жэняй Бялко — жвавай, кемлівай дзяўчынай. Бывала, прыйдуць раней, вызначаць самі сабе двайную норму і давай шураваць. Вечарам брыгадзір, не верачы сваім вачам, аглядаў зробленае.

У гэтай жа брыгадзе працавала яшчэ адна Любіна сяброўка — Таня Шпакевіч з братам. Вось і пачалі спаборнічаць: з аднаго боку Люба з Жэняй, з другога — Шпакевічы. Упартыя былі брат і сястра, самалюбныя, задзірыстыя. Такім палец у рот не кладзі. Астатнія члены брыгады спачатку былі нахштальт арбітраў, але потым не вытрывалі, самі ўключыліся ў спаборніцтва. Гэта былі гарачыя дні, з тых, што не забываюцца. І ўсякі раз, калі падводзілі вынік, наперадзе былі Люба з Жэняй.

Нездарма да Любы пацягнулася моладзь: Мар'ян Дамброўскі, Валянціна Пацэвіч, Рыхард Зайчык — хіба ўсіх пералічыш!.. Былыя вучні, якія сталі высокакваліфікаванымі майстрамі, шчыра дзякуюць за навуку.

Вуліцы — артэрыі горада. Многія з іх

моцна звязаны з першынцам вялікай беларускай хіміі — азотна-ацэтыльным заводам, з вытворчасцю капралактаму. Раніцай і ўдзень, перад перазменкамі яны адпраўляюць туды аўтобусы з людзьмі. На прыпынках падсаджваюцца новыя пасажыры, каб праз некалькі мінут таксама ўвайсці ў цэхі, на аб'екты гіганцкай новабудовы.

Цяпер кожны цэх мае сваю назву: ці то аміяку, ці то каталізатараў... А некалькі год назад, калі іх узводзілі, былі толькі лічбы: 348 корпус, 344, 343, 350... Усе яны каменнай кладкі, і працавала тут брыгада Яўгенія Коўшыка, а лепшым з лепшых муляраў гэтай праслаўленай брыгады была Любоў Пятроўна Васілеўская. Дзесяткі тысяч цаглін пакладзены яе рукамі, і стаяць гэтым корпусам стагоддзі.

Потым будоўля капралактамавага завода. І зноў гучная слава Васілеўскай, муляра чацвёртага разрада! Вось і цяпер яна штодзённа вызначаецца ў працы.

Кажуць, толькі з 1959 года, калі на будоўлю прыйшлі механізмы, паявіліся ў нас муляры-жанчыны. Але гэта прафесія, што заўсёды лічылася мужчынскай, не надта прыцягвае прадстаўніц слабога полу. Сапраўды, прафесія не з лёгкіх. А Любоў Пятроўна семнацаты год вядзе каменную кладку і сёння ўявіць сябе не можа без гэтай работы. Мусіць, кожнаму сваё.

Мы няспешна ідзем па горадзе, глядзім услед аўтобусам. Па-ранейшаму цёпла вітаюць маю спадарожніцу знаёмыя. Яна, адказваючы на маё пытанне, гаворыць, што скончыла адзінаццаць класаў пазменнай вячэрняй школы.

Цяжка, вядома. За год канчала па два класы: пяты і шосты, сёмы і восьмы. У дзевятым класе праграма ўскладнілася, у дзесятым і адзінаццатым тым больш. Аднак управілася. Дзякуй настаўнікам. У школе рабочай моладзі № 9 яны вельмі сардэчныя, клапаціліся. Асабліва Лідзія Георгіеўна — выкладчыца рускай мовы, класны кіраўнік Марыя Мікалаеўна.

— Ведаеце, — усміхаецца Любоў Пятроўна, — люблю вучыцца. Калі хто абганяў, крыўдна было. На сябе, зразумела. Тут ужо націскала на ўсе педаль. Ну, а калі ўдавалася выйсці ўперад, іншым памагала. Як на рабоце. Інакш нельга.

Вуліца Сацыялістычная. Мякка шаптаючы шынамі, запавольвае ход аўтобус ля чатырохпавярховага будынка.

— Вы будавалі? — пытаю.

— Так, — адказвае мая спадарожніца, — зімой рабіла кладку, вясной тынкавала.

Зусім нядаўна я ўбачыў яе за работай. Любоў Пятроўна — муляр будаўнічага ўпраўлення № 61 — нарошчвала пяты паверх. Бывалы брыгадзір Уладзімір Цімафеевіч Гніза, прыжмурыўшы левае вока, агледзеў кладку. Пстрыкнуўшы пальцамі, сказаў: «Як струна!» А я падумаў: нездарма Любоў Пятроўна Васілеўская адзначана вышэйшай узнагародай Радзімы — ордэнам Леніна, па заслугах яе двойчы выбіралі ў абласны Савет, а нядаўна — у Вярхоўны Савет Беларускай ССР. Я, як выбаршчык, вельмі задаволены, што жыхары маёй вуліцы выбіралі яе ў вышэйшы орган дзяржаўнай улады рэспублікі. На гэтай новай вуліцы, якая стала важнай артэрыяй горада, Любоў Пятроўна склала добры дзесятак шматпавярховых будынкаў.

Я. ЯЦУНСКІ.

— ВЫ БУДАВАЛІ? — ТАК...

Вуліцы — артэрыі горада... Пульс у па іх людская плынь, бягуць машыны, каб выплеснуцца на паўночна-ўсходняй ускраіне Гродна, дзе раскінулася будоўля капралактамавага завода. Сотні і сотні людзей спяшаюцца сюды. Ім, вядома, няма ніякай справы да таго, пра што я зараз думаю. А думаць мяне прымушае расказ спадарожніцы — сярэдняга росту цёмнавалосай жанчыны, апранутай сціпла, па-рабочаму.

Маю спадарожніцу называюць Любоў Пятроўна Васілеўская. Сустрэчныя знаёмыя, убачыўшы яе, вітаюцца, і твары іх расплываюцца ў добрай усмешцы. І няхай не мне ўсміхаюцца людзі, няхай я ўсяго толькі выпадковы сведка праяўлення іх пачуццяў — паверце, і мне становіцца неяк цёпла і ўтульна.

Добра бачыць побач такога чалавека! Калі мы набліжаемся да дома № 40 па вуліцы Алега Кашаваго, хочацца крыкнуць: «Спыніцеся, людзі, агледзьце, абмацайце кладку васьмігэтага вугла!» Тут жа лаўлю сябе на думцы: каму гэта патрэбна? Вугал самы звычайны...

А можа, і незвычайны.

У 1952 годзе будавалі дом нумар 40. Мужчыны цягалі цэглу, клалі рад за рад. Вугал пад шнур выкладвалі самыя вопытныя, і сярод іх Люцыян — малады хлопец, але добра спрактыкаваны муляр. Яму памагала кволая дзяўчынка, якая лічылася ў брыгадзе тынкоўшчыцай, а цяпер пайшла ў вучні муляра.

Міхаіл Чура, кіраўнік работ, строга сачыў за ўсімі, асабліва за тымі, хто ра-

галінка чаромхі

Быль

— Не, хлопцы, чаромхі вы лепей не чапайце. Наталля моцна пакрыўдзіцца! — Пажылая жанчына падышла да манцёра, які ўжо намерыўся адпілаваць галінку, што замінала проваду, і адваяла яго руку.

— Дык жа нельга праводку цягнуць! — запярэчыў той.

— Пачакайце, зараз прыйдзе сама гаспадыня. Можна яна і дазволіць. А без яе не чапайце...

— Дзіўная нейкая жанчына, — загаманілі манцёры. — Ну, каб, скажам, груша ці яблыня, дык зразумела. Плады дае. А то чаромха!...

— Э, хлопцы. Для яе гэта чаромха даражэй за ўсе яблыні і грушы. А чаму? Лепей і не ўспамінаць!... — Суседка сумна ўздыхнула, спяхмурнела.

...Самы меншы, белагаловы Петрусёк, чацвёрты дзень кідаецца ў ліпучай зямлі на пасцелі. Лобік гарачы — не дакранешся, засмяглыя губкі ледзь чутна шэпчуць: «Піць, піць...»

— Сыночак, Петрусёк, што табе баліць? Скажы, родненькі мой! Можна табе журавінку даць халодненькую, га?

Маўчыць Петрусёк, толькі слаба паварачвае галоўку: маўляў, не хачу нічога, мамка...

Не ў пару зваліла хвароба маленькага. Трывожныя весткі прынеслі партызаны. Фашысты вялікімі сіламі збіраюцца ў крывавы паход. Усе жыхары вёскі перабраліся ў лес у свае пацямныя схованкі. Толькі вось Наталля ўсё адкладвала. Думалася, хоць ночку пабудзе малы ў цёплай хаце, можа пойдзе хворасць на спад, тады ўжо разам з усімі ратавацца ад чорнай навалачы... А тут і большыя, няслушнікі, прыбеглі, уцяклі з-пад суседскага нагледу. Не хочуць без маткі, адны, у лесе быць... Сядзелі вакол ложка, дзе ляжаў брацік, з нямой мальбой глядзелі на маці: калі ж яны пойдуць у лясны прытулак?..

Бяда падкралася нечакана. Адчула Наталля холад у нагах, азірнулася і замерла. Захаланула ўсёрадыне. На парозе, нахабна шчэрачы жоўтыя зубы, стаяў фашыст.

Чорнай смерці вока нетаропка абмацвала, выбірала ахвяру. Грымнуў стрэл, і большая, Волька, не войкнуўшы нават, павалілася на пасцель. Вось прыглушана ўскрыкнуў і навек заціх Федзька, за ім Таня. І толькі калі васьмігадовы Лёнька кінуўся да маткі, абшчапіўшы яе шыю рукамі, шукаючы паратунку, дайшло да Наталлі тое, што адбываецца. Яна схавалася абяруч Петруська і прытуліла да сябе двух сыноў. Прагрымелі яшчэ выстралы, і больш нічога Наталля не памятае...

Не памятае, як выпайзла з палаючай хаты з прастрэленай шыяй, як дапаўзла да лесу. Ні болю, ні апёкаў не адчувала жанчына. Цаной нязмерных намаганняў прабіралася да лесу, моцна тулячы да сябе свайго самага меншанькага, не ведаючы, што варожая куля яшчэ ў хаце працяла бялявую галоўку...

Толькі тады пераканалася Наталля, што жыве яшчэ, калі ўбачыла скрозь ажурную мярэжу бярозавых галінак зоркі на небе. Вярталася свядомасць і разам з ёю невыносны, пякельны сардэчны боль. Успамін пра тое, што адбылося ў хаце, зноў кідаў жанчыну ў вір непрытомнасці.

Падабралі партызаны Наталлю на ўзгорку, паміж двох гаманкіх бярозак, пахавалі Петруська.

Выратавалі жанчыну ў партызанскім атрадзе, бераглі яе смутак вялікі, стараліся не вярэдзіць душэўных ран. Стрымлівалі гучныя размовы, жарты ў яе прысутнасці, забылі пра песні свае баявыя. Наталля гатавала лясным салдатам ежу, латала адзенне, клапатліва, як родная маці, глядзела параненых. І жыла спадзяваннем, што вернецца з крывавых ваенных дарог Васіль, муж. Удваіх лягчэй неяк будзе вялікае сваё гора несці...

І гэта надзея не спраўдзілася. Атрымала паведамленне, што не вернецца болей Васіль да дамоўкі. А тае і дамоўкі не было...

Паўла Лобана таксама жорстка пакарала ліхая часіна. Сам ён на фронце ваяваў, а жонку фашысты жывую спалілі. Асталася пяцёра дзяцей. Як быць, як жыць? Сустрэліся двое людзей, абпаленых горам, з аднолькавым лёсам, і парашылі, што

разам будзе лягчэй бяду адольваць. Асабліва цягнулася Наталля да меншага Паўлавага, Петруська.

— Прыйшлі яны: з лесу, — расказвае суседка, — а на месцы дамоўкі галавешкі адны. Самі яшчэ сям-так перабіраліся, а вось дзеці! Галодныя, абарваныя. Дзве жмені цёртых жалудоў ды жменька высевак — зацірка. Не наедна, але жывот работу мае. Журавіны ратавалі ад бяскорміцы. Грыбы таксама выручалі...

Рана пачынаецца жыццё ў вёсцы. Яшчэ толькі пеўні праспяваюць, а ў вокнах ужо агеньчыкі свецяцца. А ў хаце Паўла Лобана святло начамі не гасла. Пяцёра дзяцей. Абмыць, абшыць трэба. Днём разам з усімі на калгасную работу паспее, каб кавалак хлеба на стала быў.

Спагадлівыя былі і суседкі, сяброўкі па працы. То на рабоце падменіць, то талакой памогуць па дамоўцы. Ды і брыгадзір спачуваў, лягчэйшыя работы даваў, такія, каб непадалёку ад дому. Толькі сама Наталля не шукала лёгкага заробку, халтурнай работы. Разам з усімі выцягвала родны калгас з разрухі. Даглядала коней, касіла, арала, потым цялят гадала...

Але надыходзілі хвіліны, калі неадольны смутак няцярпна душыў грудзі. Хацелася ісці і ісці некуды, каб прагнаць горкі камяк, які ў такіх хвілінах разрастаўся, туманіў галаву, засцілаў зрок, сціскаў жалезнымі абцугамі сэрца.

І Наталля ішла. Ішла ў лес, дзе між стромкіх прыгожых бяроз зялёным аксамітавым курганком — магілка яе меншага, Петруська. Ці мо птушка лясная прынесла зярнятка чаромхі, ці вецер-гарэзнік падхапіў сямечка і затуліў у зямлю каля магілкі, толькі вырасла там дрэўца. Восенню беражліва выкапала яго Наталля, прынесла дамоў і пасадзіла пад акном.

Разышліся большыя дзеці сваімі дарогамі, каля бацькоў астаўся меншы Петрусёк Паўлаў ды чаромха пад акном...

Кожную вясну пакрываецца яна белай кіпенню, шчодро аддаючы тонкі пшчотны водар. Ідуць дзеці гаманлівай чародай у школу — не прамінуць, каб не залюбавацца цудоўным дрэўцам. Уздыхаюць маладыя закаханыя, праходзячы паўз чаромху. Наталля любіць такія лагодныя веснавыя вечары пабавіцца на лаўцы пад чаромхай. Доўга так сядзіць адна са сваімі думкамі-ўспамінамі. Потым нахіляе да сябе галіну, адрывае некалькі духмяных гронак, адчыняе веснічкі, ідзе на вуліцу. Насупраць любяць пасядзець таксама ў адзіноце маладыя закаханыя.

— Вось вам, дзеткі, ад майго Петруська, — і працягвае кветкі. Не бачаць тыя буйных пякучых слёз, што коцяцца па шчоках жанчыны на букет кветак...

Электрыкі наважылі зрабіць так, каб абысці чаромху, хоць для гэтага трэба было адносіць крыху слуп. Але Наталля, калі ўведала пра іхні клопат, сказала:

— Па гэтых дратах у хату святло і радасць прыйдзе, так? Дык хто ж будзе ўпарціцца таму? Вырасце, хлопчыкі, новая галінка... Іншы раз вунь як безвыходна надараецца, што, здаецца, выйсця ўжо не бачна. А яно возьме ды знойдзецца...

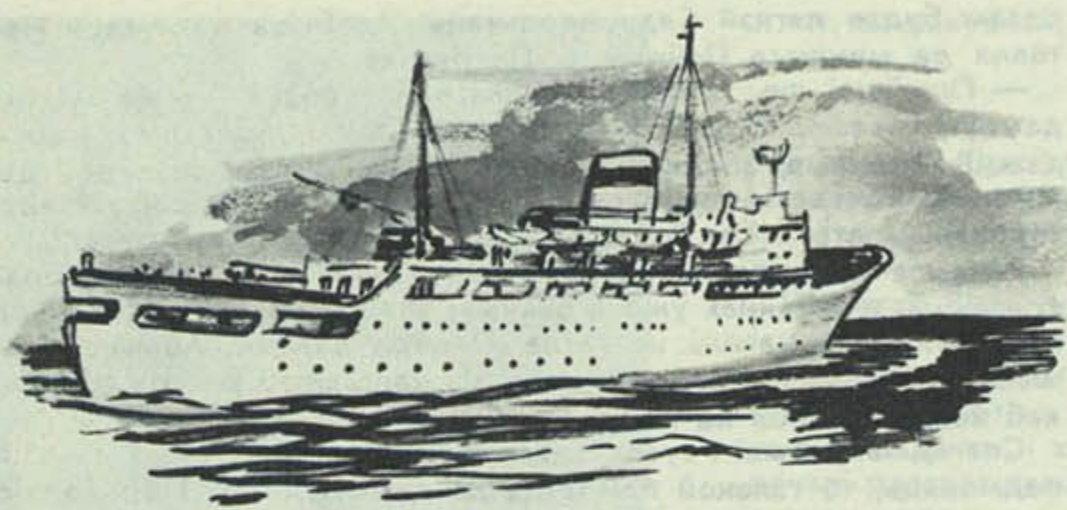
Вось якую гісторыю пра нязгасную сілу жыцця расказала галінка чаромхі, што расце пад акном звычайнага дома.

А. ШУРПАЧ

Вёска Лясное.
Рэчыцкі раён.

Хатынь. Піянеры 103-й мінскай школы ў гасцях у Іосіфа Іосіфавіча Камінскага, які адзін з усіх жыхароў Хатыні астаўся жывы.
Фота М. Роганава.

Цеплаход «Марыя Ульянава».

Капенгаген. Хіні.

Як расказаць у невялікай карэспандэнцыі пра сем краін, дзе нядаўна мне давалося пабываць? Як перадаць усё, што ўсхвалявала, што надоўга застанеца ў памяці? Не буду пісаць пра тое, што можна даведацца ў любым даведніку для турыстаў.

Раскажу пра сустрэчы, якія зрабілі на нас асаблівае ўражанне.

Наша падарожжа на цеплаходзе «Марыя Ульянава» па краінах Балтыйскага і Паўночнага мораў адбывалася пад сцягам міру і дружбы. Гэтаму папярэднічалі Дні міру краін Балтыйскага мора ў Рызе, куды прыйшлі прыхільнікі міру з ГДР, Даніі, ФРГ, Нарвегіі, Нідэрландаў, Швецыі, Фінляндыі.

Амаль усюды нас сустракалі знаёмыя нам па рыжскіх днях актывісты, барацьбіты за мір. Амаль усюды, дзе мы былі, прайшлі мітынгі. Цеплаход сустракалі сябры савецкага народа і тыя, хто шчыра імкнецца да міру.

Але пра сустрэчу ў ФРГ раскажу падрабязна. Яшчэ здалёку мы ўбачылі набярэжную, запружаную народам. Сотні жыхароў Гамбурга з чырвонымі сцягамі, плакатамі «Мір і дружба» сустракалі савецкі цеплаход. Тут былі людзі розных узростаў. Пажылая жанчына ў чорным адзенні, з чырвонымі гваздзікамі ў руках з усіх сіл прабіралася скрозь натоўп бліжэй да цеплахода. Яна не магла скрыць хвалявання. Разгублена глядзела на савецкіх людзей, услухоўвалася ў рускую мову. А мы, стоячы на палубе, скандзіравалі: «Мір, дружба!», «Мір, дружба!». Калі яна пачула гэтыя словы, твар яе праясніўся. Яна ветліва замахала букетам гваздзік і заплакала... Сярод сустрэкаўшых былі і мужчыны, якія таксама прагна глядзелі

на цеплаход, прагна лавілі кожнае рускае слова і... плакалі, хаваючы ад усіх слёзы... Так, думалася нам, відаць, вайна павярнула іх у бок ад Радзімы...

А моладзь спявала нямецкія і рускія песні. Іграў маладзёжны аркестр. Пакуль спускалі трап, нецярглівыя гаспадары набярэжнай стараліся перадаць нам букеты кветак. Яны прывязвалі іх да дрэўка чырвоных сцягаў і падымалі ўверх. Людзі ўсё ішлі і ішлі...

А толькі ж учора наш цеплаход быў у Даніі. Там наша гід датчанка Фрэдзіта Стурандонт расказала пра ўсю радаслоўную караля Даніі, звярнула ўвагу на шматлікія цэрквы і касцёлы, нават паказала прычал каралеўскай яхты...

Мы чакалі іншага. Мы ведалі, што тут, у Капенгагене, у 1910 годзе з трыбуны II Міжнароднай канферэнцыі сацыялістаў Клара Цэткін абвясціла эмансipaцыю жанчын. І ў тым жа годзе тут жыў і працаваў Уладзімір Ільіч Ленін. Мы чакалі, што гід пакажа нам дом, дзе жыў Ільіч. Не. Зноў Каралеўская плсшча (яна, вядома, прыгожая, яе варта паглядзець), зноў помнік перамогі ў вайне са шведамі, помнік багіні Гефіоне, якая, па паданню, ператварыла сваіх чатырох сыноў у валоў, каб апрацаваць больш зямлі... На нашы настойлівыя просьбы праехаць да дома, дзе жыў Уладзімір Ільіч, гід адказала:

— Дом дзесьці ёсць, але праехаць туды немагчыма...

Сярод гамбургцаў шмат жанчын у жалобе. Іх шмат, чые мужы, бацькі і браты заплацілі сваім жыццём за авантурныя

планы звар'яцелага фюрэра... Вось чаму сёння просты нямецкі рабочы імкнецца да міру. Вось чаму яны прыйшлі сюды.

Савецкіх прыхільнікаў міру вітаў член прэзідыума Гамбургскага зямельнага камітэта абароны міру Аскар Маер:

— Прыбыццё ў Гамбург вялікай групы савецкіх прыхільнікаў міру, — сказаў ён, — вельмі важная міралюбная падзея. Гэта важна іменна зараз, калі мілітарысцкія і рэваншысцкія сілы ФРГ праводзяць палітыку нагнятання міжнароднай напружанасці, аказваюць падтрымку неанацыстам.

Мы ў гэтым маглі пераканацца самі. У дні, калі наш цеплаход быў у Гамбургу і савецкія прыхільнікі міру сустракаліся з прадстаўнікамі маладзёжных арганізацый, з членамі Германскай камуністычнай партыі, — у гэты ж час пад абаронай паліцэйскіх неанацыстаў праводзілі сваю канферэнцыю. Сотні прагрэсіўных грамадзян Гамбурга сабраліся перад будынкам, дзе ішло гэтае зборышча, і гнеўна выказвалі свой пратэст супраць адраджэння нацызму. Траіх найбольш актыўных удзельнікаў антынацысцкай дэманстрацыі паліцыя арыштавала.

А на цеплаход падымаліся нашы сябры — прыхільнікі міру. Дзеці, апранутыя ў нацыянальныя касцюмы, з натхненнем спявалі народныя нямецкія і савецкія песні, танцавалі, выступалі аркестр дзіцячай самадзейнасці. Гэтага нельга забыць! І няхай гамбургскія газеты ні слова не казалі аб прыбыцці савецкага цеплахода, няхай прамаўчала радыё. Народ ведаў, што прыйшлі савецкія

Падарожныя замалёўкі Ю. Пучынскага.

Ціхая Галандыя...

КРУІЗ
МІРУ І ДРУЖБЫ

людзі. І мы стараліся раска-
заць пра сваю краіну як мага
больш.

Тры дні стаяў цеплаход «Ма-
рыя Ульянава» ў Гамбургу —
прыгожым горадзе, вельмі чы-
стым, акуратным. У ім шмат
паркаў, кветак, зелені. Гамбур-
жцы могуць ганарыцца. Але і ў
ім, як і ва ўсіх гарадах капіта-
лістычных краін, ёсць язвы ка-
піталізму — беспрацоўе, пра-
стытуцыя.

Вадзіцель нашага аўтобуса
Фрэд цярпліва слухаў расказы
гіда аб дабрабыце ФРГ. Але
нарэшце яго прарвала.

— Міша (так завуць нашага
гіда) гаворыць, што ў нас усім
добра жывецца. Папраўлю
яго — не ўсім! Я атрымліваю
600 марак на месяц, з іх амаль
палавіну аддаю на падаткі —
страхавы, аховы здароўя, пен-
сію. А яшчэ трэба заплаціць за
кватэру. З кватэрамі вельмі
цяжка. Каб атрымаць кватэру,
трэба адразу ўнесці 4000 марак
дамаўладальніку як пада-
рунак. Адкуль у рабочага
такія грошы? Жонка мая пра-
цуе. Яна атрымлівае больш за
мяне. Але, паўтараю, дзяржава
адбірае ў мяне з жонкай 750
марак у месяц на падаткі.
Простая арыфметыка — я пра-
цую на падаткі. А як жыць? —
Фрэд разгарачыўся, закруціў-
шы самае набалелае, і, ужо не
звяртаючы ўвагі на гіда, усё га-
варыў і гаварыў:

— Я вучуся. Буду механікам-
аўтамабілістам, але не ўпэўне-
ны, што стану больш зарабляць.
Механікаў вельмі многа.

Наш гід Міша — студэнт Гам-
бургскага ўніверсітэта, сын ка-
піталіста. Некалькі разоў бываў
у Савецкім Саюзе. Ён слухае
Фрэда, смяецца, стараючыся
згладзіць шчырасць шафёра.

— Фрэд — скептык, — гаво-
рыць з усмешкай Міша.

і «жывы тавар» у вітрыне.

— Не, я не скептык. Я —
за справядлівасць, — парыруе
Фрэд.

Тут ужо ўвесь аўтобус уклю-
чаецца ў размову. Мы шчодро
надзялілі Фрэда значкамі, су-
венірамі.

— Прыезджайце да нас у Са-
вецкі Саюз, — запрашаем мы.

— Гэта мая мара. Толькі гро-
шай на паездку няма. Але
ўсё ж прыеду.

...Надышоў час расставання.
За гэтыя дні шмат гасцей пабы-
вала на цеплаходзе. І тая жан-
чына ў чорным бывала ў нас
кожны дзень...

Над караблём развяваюцца
тры сцягі: ФРГ — краіны, якую
пакідае цеплаход, наш сцяг
адплыцця і сцяг той краіны,
куды трымаем шлях, — Нідэр-
ландаў. Падняты трап. Доўгая
набарэжная запоўнена наро-
дам. Зноў мора кветак, зноў
чырвоныя сцягі, усхваляваныя
твары. Шмат маладых рабочых,
гамбургскіх працаўнікоў, гам-
бургскіх камуністаў. Зноў па-
дымаецца ўверх дрэўка з чыр-
воным сцягам: яго перадаюць
на цеплаход. І як быццам ідзе
развітанне з блізкімі, дарагімі
людзьмі: у натоўпе многія пла-
чуць.

Цеплаход пакідае Гамбург,
павольна праходзячы ўздоўж
набарэжнай... І раптам напера-
дзе зноў зачырванелі сцягі. Мы
ўбачылі тых, хто праводзіў цеп-
лаход. Аказваецца, гамбургцы
сёлі ў аўтобусы і праехалі на-
перад, каб яшчэ раз паслаць
сваё прывітанне савецкім лю-
дзям.

На наступны дзень цеплаход
прыбыў у Амстэрдам — сталіцу
Нідэрландаў. Ад пустой набя-
рэжнай веяла холадам. Дзёмуў
вечер. Якой няўтульнай паўста-
ла перад намі паўночная Вене-
цыя... Брудныя вуліцы, захлам-
леныя каналы і лодкі-домікі
рабочых прыляпіліся на вадзе.
І хіпі — маладыя людзі, якія
адмовіліся ад усяго і... «жывы
тавар» у вітрынах. Так, так. За-
быты жаночы сарамлівасць і
гонар. Тут адкрыта прадаюцца
жанчыны, тут узаконена пра-
стытуцыя.

А гід Анна-Марыя — дачка
буйнага прамыслоўца — запэў-
няе нас:

— Галандыя — краіна бага-
тых.

Тлумачэнні гіда не вяжуцца
з рэчаіснасцю. Яна сцвярджае,
што ў краіне няма беспрацоў-
ных. А ля будынка біржы пра-
цы мы бачылі мноства людзей.
Высвятляем — у Нідэрландах за
апошнія гады колькасць бес-
працоўных узрасла да 80 тысяч
чалавек.

На працягу ўсёй паездкі па
Гаазе, Амстэрдаму мы чулі ад
ветлівай Анны-Марыі:

— У нас жанчыны не працу-
юць, яны сочаць за хатняй
утульнасцю, у нас любяць чы-
стату і прыгажосць, — і Анна-
Марыя спяшалася звярнуць

Ля прычала рабочыя Гамбурга.

нашу ўвагу на чысценькія, пры-
гожыя домікі з белымі фіран-
камі на вокнах.

Сапраўды, гэта вельмі ўпры-
гожвае горад. Але, як раска-
зала нам гасця цеплахода, гэта
знешняя прыгажосць дорага
каштуе яе землякам. Кожная
галандка хоча, каб яе акно з
вуліцы выглядала лепш, чым у
іншых. І яна набывае самыя да-
рагія, самыя шыкоўныя фіран-
кі, а потым... эканоміць на
ўсім — на ядзе, адзенні і нават
на паліве: у зімовы час уся
сям'я збіраецца ў адным пакоі.

Калі дадаць, што галандцам
трэба адкладваць грошы на вы-
падак хваробы, плаціць за на-
вучанне дзяцей у школе
(500 гульдэнаў на год) ды за
кватэру па 250 гульдэнаў у ме-
сяц, ды адлічаць з зароботку
пенсійны падатак, а зароботная
плата працоўных Галандыі ні-
жэй, чым у большасці краін
«Агульнага рынку» — стане зра-
зумела, як цяжка зараз проста-
му галандцу зводзіць канцы з
канцамі.

Дарэмна Анна-Марыя стара-
лася. Мы і без яе прыкрас-
ацанілі сапраўды добрае. Нель-

га ўявіць Амстэрдам без
асноўнай яго прыгажосці — до-
міка, дзе многія гады жыў і на-
малываў сваю вядомую карці-
ну «Начны дзор» Рэмбрант.
Мы наведаль яго музей. Там усё
зроблена з вялікай любоўю.
Былі мы і ў доміку Пятра І.
Там захаваліся сапраўдныя рэ-
чы, якімі карыстаўся Пётр І.
Галандцы беражліва захоўва-
юць усё, што адносіцца да часу
прабывання рускага цара ў іх
краіне.

У мініяцюрным гарадку Ма-
цюррадаме прадстаўлена ў мі-
ніяцюры Галандыя. Цацачныя
дамы, каналы, пешаходы. На
кожным квадраце ўстаноў-
лены лічылнік. Апусці ма-
нету — і паплывуць караблі
па каналу, пабягуць аўтамабілі,
пойдуць па вуліцы пешаходы,
зайграе аркестр — горад жыве.
Дзетвара пішчыць ад захаплен-
ня. Дзеці як быццам трапілі ў
краіну ліліпутаў і адчуваюць
сябе Гуліверамі. Ах, як цяжка
мамам адарваць гэтых Гуліве-
раў да казачнага гарадка...

Н. СЯРГЕЕВА

(Працяг у наступным нумары).

Мал. К. Ціхановіча

Зм. БЯСПАЛЫ

САЛОДКАЕ МАЛАЧКО

Паслала маці-мурашыха двух сыноў-мурашоў, каб тыя прынеслі малодшым братам і сёстрам есці.

Пайшлі мурашы з дому на пошукі ежы.

Вось адзін і кажа:

— Давай палезем на яблыню, можа там знойдзем што-небудзь спажыўнае.

— Добра, згодзен, — падтрымаў другі.

Чапляючыся ножкамі за кару, палезлі мурашы на яблыню. Узабраліся яны да першай галінкі і па гэтай галінцы пабеглі да лісточкаў.

Трапіўся ім адзін вялікі ліст. А на тым лісце, нібы на зялёным лузе, пасвілася сотня, а мо і болей, тлей.

— Вялікі статак! — узрадаваліся мурашы і пачалі даць малачко.

Сваімі вусікамі мурашы казыталі тлю. Тля выдзяляла салодкі сок, нібыта сапраўднае салодкае малачко.

Надаілі мурашы малачка. Прынеслі дадому.

— Малайцы, мае сыночкі, заўсёды трэба клапаціцца аб меншых братах і сёстрах, — пахваліла іх маці-мурашыха.

Некалі на Палессі вяліся мядзведзі. Адну казку пра добрага мядзведзя, якую расказваюць у вёсцы Вялікі Бор і па сённяшні дзень, раскажу і вам.

Узяла маці з сабою ў лес дачку, каб тая дапамагла назбіраць чарніц. Зайшлі яны далёка-далёка ад дому, аж за Вялікі Лес. Там, у спрадвечным сасновым бары, вельмі чарніцы радзілі. Столькі ягад было на чарнічніку, што аж зямля чарнела.

Пачала маці з дачушкаю там ягады збіраць. Кош іх, сплечены з сасновых дранак, хутка напаўняўся.

— Ты ж, донька, не адыходзь ад мяне далёка, бо адаб'ешся і загубішся ў лесе, — гаварыла маці.

Але не паслухалася дачка. Пайшла яна па лесе, каб паглядзець, дзе канчаецца ягаднік. Маці, збіраючы чарніцы, і не заўважыла, як адлучылася дачка, а калі спахапілася і пачала яе гукаць, ніхто ёй не адгукаўся.

Дачка таксама заўважыла, што заблудзілася ў лесе. Пачала і яна клікаць маці, але і ёй ніхто не адгукаўся.

Да самай ночы і ўсю ноч хадзіла маці па лесе і клікала дачку.

Да самае ночы хадзіла дачка па лесе ўся ў слязах і клікала маці.

Дрымучы лес ахутаў змрок. Змораная дзяўчынка села пад сасною на мяккім моху адпачыць. Яна і не заўважыла, як заснула. Прыснілася ёй, што яе адшукала маці, і ў гэты ж момант прачнулася. Калі яна расплюшчыла вочы, то ўбачыла вялізнага-вялізнага мядзведзя, які сядзеў насупраць яе.

Дзяўчынка ад страху страціла прытомнасць. Доўга яна, нібы мёртвая, ляжала пад сасною. Калі апытомне-

МЯДЗВЕДЗЕЎ ПАЧАСТУНАК

ла, то зноў убачыла таго ж мядзведзя. Але на гэты раз магутны звер трымаў у лапе вялікі кавалак мёду ў сотах і працягваў дзяўчынцы. Нясмела яна ўзяла з мядзведжай лапы соты і пачала есці, бо з учарашняга яшчэ расіны ў роце не было.

Калі дзяўчынка падсілкавалася мё-

дам, мядзведзь узяў яе руку ў сваю лапу і павёў па лесе. Пад вечар вывёў да поля. Там якраз выйшла з лесу і яе маці.

Сустрэліся маці і дачка. Заплакалі ад радасці...

Пастаяў трохі мядзведзь воддаль, потым павярнуўся і моўчкі пайшоў у свае ўладанні, у дрымучы сасновы бор, туды, дзе многа ягад і дзікіх пчол.

Вярнуліся маці з дачкою дадому шчаслівыя. Толькі чарніц не прынеслі.

ЖАНА БОЛАТАВА

Пра Жану Болатаву гаварыць прыемна: яна маладая, але папулярная артystка савецкага кіно. Пospex таленавітых шырокавядомых фільмаў «Дом, у якім я живу» і «Людзі і звяры» ў пэўнай меры залежаў і ад яе, юнай Жаны Болатавай, ад таго, наколькі яна справілася са сваімі нялёгкімі ролямі — цэнтральнымі ў абедзвюх карцінах. А справілася яна выдатна. І было дастаткова аднаго фільма «Дом, у якім я живу», каб гледачы запамнілі і палюбілі яе.

З тысячы прэтэндэнтаў на ролю Галі ў фільме Я. Сегеля і Л. Куліджанова «Дом, у якім я живу» была зацверджана яна, Жана Болатава, тады яшчэ 15-га-

довая вучаніца 8 класа маскоўскай школы.

Жана Болатава з дзяцінства марыла аб артыстычным прызначэнні. Пасля гэтай кінакарціны яна зацвердзілася ў сваім рашэнні стаць актрысай. Яна паступае на акцёрскі факультэт Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі. У перыяд вучобы маладая актрыса знялася ў двух фільмах: «Людзі і звяры» і «Калі твая праўда...»

Ролю Тані ў карціне «Людзі і звяры» мастацкі кіраўнік Ж. Болатавай па інстытуту Сяргей Герасімаў напісаў спецыяльна для яе. У гэтым фільме маладой актрысе ўдалося самае галоўнае: пера-

даць нябачны працэс духоўнага станаўлення сваёй гераіні, раскрыць своеасаблівасць яе характару. А характар гэты вельмі складаны і супярэчлівы. Побач з прывабнымі рысамі — сумленнасцю, прастатой — у характары Тані ёсць выклікаючая трывогу скептычнасць. Ж. Болатава здолела паказаць унутраны пералом у душы сваёй гераіні, калі яна ад абыхавасці пераходзіць да актыўнага дзеяння, да абароны чалавека, якога яшчэ нядаўна так бязлітасна дапытвала.

У другой частцы кінараману гэтая квала, хваравітая дзяўчынка кідаецца ў адкрыты бой з баязліўцамі, мяшчанамі і прыстасаванцамі.

Крыху іншага плана роля Ж. Болатавай у фільме Ю. Ягорава «Калі твая праўда...» Гэта таксама наша сучасніца, але з вельмі складаным лёсам.

Параўнальна нядаўна мы бачылі Жану Болатаву ў эпізадычнай ролі ў кінакарціне С. Герасімава «Журналіст». У вострай манеры яна сыграла тут палюбоўніцу Аляб'ева.

Запомнілася гледачам Ж. Болатава і ў кінакарціне «Першы кур'ер», у якой яна іграла ролю сувязной Канкордыі.

— Мне зусім не хацелася, — гаворыць актрыса, — сыграць «гістарычную» ролю. Ды гэтага проста не дазваляла «мая» Канкордыя — такая, якой я яе ўявіла па сцэнарыю. У гэтым адмаўленні ад «грыму пад эпоху» мы адразу знайшлі агульную мову і з аўтарам сцэнарыя Канстанцінам Ісаевым і з рэжысёрам Уладзімірам Янчавым, і са сваім галоўным партнёрам Стэфанам Данаілавым, і з іншымі акцёрамі. Вядома, мы разумелі, што нельга сюжэт фільма і яго трактоўку мадэрнізаваць да крайнасці. Але не хацелася ствараць і нейкія застылыя ў гістарычнай аддаленасці вобразы.

Канкордыя Захарава ў карціне з'яўляецца не толькі ўдзельніцай палітычнай барацьбы. Перада мной стаяла не толькі задача стварэння духоўнага аблічча палымнай і смелай рэвалюцыянеркі. Гэтая дзяўчына перажывае сапраўдную трагедыю — чалавек, якога яна пакахала з усёй нястрымнасцю сваёй натуры, аказаўся здраднікам. Сцэна, калі Канкордыя прыносіць жаніху рэвальвер, каб ён змыў сваю ганьбу крывёю, — ключавая ў развіцці вобразу. Хіба тут можна было іграць гістарычна адхілена?

І вось гэтыя якасці маёй гераіні — бязмежная чысціня, прынцыповасць без граніц, ваяўнічае адмаўленне кампрамісу — належаць сённяшняму дню.

Зусім нядаўна Жана Болатава закончыла здымацца ў мастацкім фільме «24-25» не вяртаецца» вытворчасці Рыжскай кінастудыі, дзе яна выступае ў незвычайным амплуа — у ролі лейтэнанта міліцыі.

— У Мары, маёй гераіні, — расказвае актрыса, — мяне прыцягвае перш за ўсё спалучэнне, здавалася б, несумяшчальных якасцей. Дзяўчына-юрыст, следчы, а гэта азначае цвёрдасць, мужнасць, уменне сарыентавацца ў любой абстаноўцы, нават, я сказала б, пэўны склад розуму — вось рысы характару, неабходныя для гэтай прафесіі. Другі бок — асабісты. Мара — жанчына, з усімі ўласцівымі ёй слабасцямі і эмоцыямі. І вось любімы чалавек падазраецца ў злачынстве. Як зрабіць? Тут і адбываецца сутыкненне асабістых інтарэсаў і грамадзянскага абавязку. Мара — натура складаная, і працаваць над гэтым вобразам было нялёгка, але цікава.

СТВАРАЛЬНІКІ НАШАЙ ПІСЬМЕННАСЦІ

Стваральнік славянскай пісьменнасці — Кірыла (827—869), названы за незвычайна глыбокія для свайго часу навуковыя і гістарычныя веды Філасофам, разам са сваім вялікім аднадумцам і паплечнікам, братам Мяфодзіем (815—885) навечна ўвайшлі ў гісторыю славянскай і сусветнай культуры. Бессмяротныя браты пачалі з самых вытокаў славянскай культуры — са стварэння ў 862—863 гадах азбукі, так званай кірыліцы, якая вельмі хутка распаўсюдзілася на ўсё славянскі свет. І даўно, між іншым, аспрэчана антыгістарычная версія аб тым, быццам Кірыла і Мяфодзі — грэкі па паходжанню. Праўда, яны — выходцы з Салонікаў, але з таго сацыяльнага асяроддзя, дзе, паводле верагодных навуковых крыніц, «размаўлялі чыста па-славянску».

Эпоха, у якую жылі і дзейнічалі «вялікія браты славянскага племя», была вельмі складаная і няроўная. То быў час палітычнага засілля чужаземнай культуры і духавенства — нямецкага і візантыйскага — гэтага аванпосту феадальных заваёўнікаў і душыцеляў славян. Але, каб раз і назаўсёды вырвацца

з-пад прымусу і апекі згубных чужаземных уплываў, умацаваць і развіць свае краіны (як слушна адзначае балгарскі вучоны Э. Георгіеў), ператварыўшы іх у незалежныя сярэдневяковыя феадальныя дзяржавы, славянам неабходна было мець сваю школу, сваю пісьменнасць і заснаваную на яе фундаменце духоўную культуру.

Сваю гістарычную місію, як мы ведаем, Кірыла і Мяфодзі бліскава выканалі. Іх славянская азбука вельмі дакладна перадавала ўсе нюансы і адценні фанетычнай і граматычнай сістэмы мовы славян, а літаратурная творчасць была класічным узорам дзейнасці на роднай ніве. Але дачасная смерць піянераў славянскай культуры спыніла іх дзейнасць у Маравіі, куды яны пераехалі ў 862 годзе з Канстанцінопаля па запрашэнню князя Расціслава, які імкнуўся вызваліць свой край ад засілля і «апекі» нямецкага каталіцкага духавенства. Неўзабаве вучні Кірылы і Мяфодзія пераехалі ў Балгарыю. Тут яны прадоўжылі ў 885 і 886 гадах іх эпахальную справу. У Балгарыі ўзнікае, на аснове Кірылаўскай азбукі, багатая славянская ру-

капісная кніжнасць і дасягае высокага развіцця самая старажытная з славянскіх літаратур — літаратура старабалгарская.

У старажытнай Русі пісьменнасць узнікла ўжо ў класавым грамадстве, калі рэшткі родавых адносін даўно ўжо сталі перажыткам далёкай мінуўшчыны. Яшчэ ў самым пачатку (911) і на зыходзе (945) першай паловы X стагоддзя рускія князі падпісалі дагаворы з Візантыйскай імперыяй на славянскай мове. Асабліва другі з гэтых дагавораў вызначаецца вельмі яркімі, тыповымі рысамі самабытна-рускага паходжання. Узнікае неўзабаве багатая царкоўная і свецкая літаратура Кіеўскай Русі, класічным узорам якой з'яўляецца «Слова аб палку Ігаравым» (1185) — гэты бессмяротны помнік сусветнай літаратуры.

Досыць інтэнсіўна пісьменнасць пачынае пранікаць у быт гарадскога мяшчанства і «служылага людю» пачынаючы з X стагоддзя. Вядомыя археалагічныя знаходкі прафесара А. В. Арціхоўскага ў Ноўгарадзе, Віцебску, Смаленску і Пскове (граматы XI—XIV ста-

годдзяў, пісанія на бяросце) сведчаць аб тым, што ўжо ў тыя раннія часы грамата робіцца настойлівай неабходнасцю на Русі. «Цэлы новы свет адкрыўся даследчыкам пры вывучэнні гэтых грамат, — адзначае акадэмік Б. А. Рыбакоў. — Гандлёвыя пагадненні, прыватныя лісты, паспешлівыя запіскі, пасланыя з ганцом, справы, задачы аб выкананні гаспадарчых работ, данясенні аб паходзе, запрашэнні на памінкі, загадкі, вершы і многае, многае іншае раскрываюць нам гэтыя выдатныя дакументы, якія зноў пацвярджаюць шырокае развіццё пісьменнасці сярод рускіх гараджан».

Як вядома, пісьменнасць на Беларусі ўзнікла вельмі рана, пасля канчатковага распаду Кіеўскай Русі ў першай чвэрці XIII стагоддзя. З фармаваннем беларускай народнасці ў другой палове XIII і ў XIV стагоддзі пачынае ўзнікаць і беларуская пісьменнасць на аснове пісьменнасці і духоўнай спадчыны Кіеўскай Русі.

Першая беларуская друкаваная кніга, «Псалтыр», выдадзена Г. Ф. Скарынам у 1517 годзе ў Празе Чэшскай, у створанай ім друкарні. Геніяльнае пачынанне вялікага беларускага гуманіста і першадрукара хутка прынесла народу багаты плён. У Вільню перавозіцца з Прагі, прыблізна ў 1520 годзе, скарынінская друкарня. Затым ствараюцца друкарні ў Нясві-

У ролі Фёдора Пратасова здымаўся папулярны кінаакцёр Аляксей Баталаў.

— Гэта адна з самых цудоўных ролей рускага класічнага рэпертуару — гаворыць Аляксей Уладзіміравіч. — Апрача ўсіх велізарных цяжкасцей самой ролі, я не мог схавацца і ад таго, што яна ўжо не аднойчы была вельмі добра сыграна выдатнымі акцёрамі старэйшага пакалення. Для ленинградцаў Федзя — гэта перш за ўсё цудоўны вобраз, створаны Мікалаем Сіманавым. Аднак, усведамляючы рызыкоўнасць і адказнасць работы над роллю, я ніяк не мог адмовіцца ад гэтай спробы, хоць бы таму, што лёгкія экзамены ніколі не захаплялі мяне. І ў гэтым я зусім не арыгінальны. Усякі акцёр скажа вам, што чым больш складаная, чым глыбейшая і таму цяжэйшая роля, тым цікавей і радасней брацца за справу.

У галоўных ролях заняты таксама Святлана Тома, Ала Дзіямідава, Алег Басілашвілі, Лідзія Штыкан, Яўгеній Кузняцоў.

Кінематаграфісты «Лен. фільма» перадаюць на суд глядачоў яшчэ адну сваю новую работу — каларовую шырокаэкранную мастацкую кінастужку «Старая, старая казка», створаную рэжысёрам Н. Кашаверавай па матывах казак Андэрсена.

...Жыў-быў салдат. Служба яго падышла к канцу, і ён накіраваўся шукаць шчасця па белым свеце. Сустрэў па дарозе бабулю — а яна, аказваецца, ведзьма, ды яшчэ злосная. Салдат здабыў для яе скарбы, а старая хацела яго забіць. Але храбры салдат выратаваўся ад смерці. Ён вызваліў ад злых чар Чорнага ката і атрымаў ад яго чароўнае крэсіва, а пасля новыя і новыя прыгоды... Як салдат змагаўся за сваё наханне, як ён зразумеў, што шчасце не здабудзеш ні чароўным крэсівам, ні пры дапамозе грошай, і расказвае фільм.

Галоўныя ролі выконваюць М. Нялава (прынцэса), А. Даль (салдат), В. Этуш (нароль).

Кадр з кінафільма «Живые трупы».

Выйдзе на экраны новая двухсерыйная мастацкая кінакарціна «Живые трупы», пастаўле-

ная рэжысёрам Уладзімірам Венгеравым на кінастудыі «Ленфільм» па матывах аднайменнай п'есы Л. М. Талстога.

ЭКРАН

жы (1562), Заблудаве (1567), а таксама новыя друкарні ў Вільні (1574 і 1596). У 1610 годзе пачынаюць дзейнічаць выдавецтвы Траецкага брацтва і ў мястэчку Іўе. У 1616 годзе адкрываецца друкарня ў Магілёве, у 1630—у Куцэнні, што каля Оршы, у 1635—у Буйнічах, ля Магілёва, у 1689—у Супраслі. Існавалі таксама беларускія друкарні ў Заслаўі, Слуцку, Капылі, Лоску, Навагрудку і ў іншых гарадах і мястэчках Беларусі.

Да Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі існавалі толькі два невялікія беларускія выдавецтвы—у Вільні і Пецярбургу. І толькі пасля перамогі пралетарыяту ў кастрычніку 1917 года ў Беларусі паўсюдна ўзнікаюць выдавецтвы з шырока разгалінаванай кніжнай вытворчасцю на роднай мове беларускага народа. Сёння няма ў рэспубліцы мястэчка і горада, дзе б не было друкарні. Разам з буйнейшым у СССР паліграфічным камбінатам імя Якуба Коласа ў Мінску і шматлікімі сталічнымі выдавецтвамі яны выпускаюць мільёны экзэмпляраў беларускіх кніг.

Ушаноўваючы памяць Кірылы Філасафа ў дзень 1100-годдзя з дня яго смерці, беларускі народ, у знак шчырай удзячнасці, схіляе галаву перад «вялікімі братамі»—геніяльнымі славянскімі гуманістамі і асветнікамі.

Сцяпан МАЙХРОВІЧ

ЛЮБОЎ ДА ЗЯМЛІ

Сонца яшчэ толькі ўзыходзіла, а Соня ўжо на нагах. Выбегла за вёску і напасткі падалася да поля. А яно шуміць, пераліваецца звавам спелых каласоў. Хараство якое!
— Добрае сёлета жыта,— гаворыць бацька.

Соня нават здрыганулася ад нечаканасці.
— Зноў ледзь сонца ўзыходзіла на ногі паднялася. Бач, не спіцца ёй.

Але бацька не злуецца. Соня гэта разумее, таму, закінуўшы ўверх галаву так, што нават няцверпна балюча становіцца ад касых праменьняў сонца і вейкі самі сабой закрываюцца, радасна смяецца:

— Гэта я, тата, сонца сустракаю!

І вось ідуць яны ўдвая па ўзмежку, бацька і дачка, ідуць і любуюцца спелай збажыною. А яна схіляе свае важкія каласы, кланяючыся. Маці-зямлі. Бацька тады сказаў: «Памятай, дачка, хлеб шчодрых і працавітых любіць. Таму і кланяецца зямлі, бо ўзгадавала яна яго».

...Соня памятае бацькавыя словы пра любоў да зямлі. У сэрцы яе гэтая любоў.

Праўда, памятае Соня Халімоўская і іншае. Крыўдна неяк становіцца на душы, калі ўспамінае той выпадак. Але тое, што было, ніколі не сатрэ памяць. І прамы бацькаў дакор, і словы маці, сказаныя скрозь слёзы: «Глядзі сама, дачушка...»

Тады, пасля заканчэння васьмі класаў, пакінула Соня вёску, у горад падалася. Сяброўкі таксама ехалі з вёскі. Соня на ткацкай фабрыцы пачала працаваць.

Вядома, былі свае радасці, поспехі. Не без гэтага. Але нейкая туга па блізім, родным, дарагім асела ў сэрцы. Ноччу спаць спакойна не давала, днём трывожыла.

— Едзь ты, Соня, дахаты, не зможаш тут працаваць,— казалі новыя сяброўкі.

Яна паехала. Першым сустрэў яе бацька. Пракоп Аляксандравіч абняў дачку. Яна толькі і сказала: «Назаўсёды я да вас, тата».

Бацькі працавалі на Палескай доследнай станцыі. Соня памагала ім. І трэба было бацьчы, як радасна было ў іх на душы. Так праходзілі неўпрыкметку месяцы, і першая радасць ад вяртання дахаты змянілася пытаннем: што рабіць далей?

...Прышла першы раз у вучылішча і разгубілася. Хлопцы адны, дзяўчаты амаль што і няма. «Смяяцца, чаго добрага, пачнуць»,— падумала Соня, пераступаючы парог.

Але не, нават узрадаваліся. Потым, калі ўжо крыху асвоілася, сябровак сабе знайшла. Аж трынаццаць дзяўчат у вучылішчы, і ўсе стануць механізатарамі жывёлагадоўчых ферм.

Звыклася з тым, што амаль кожны дзень трэба працаваць у майстэрні. Упэўнена трымае яна ў руках адвёртку ці ключ. Палюбіла сваю будучую прафесію. Жыве ў душы дзяўчыны пастаяннае жаданне даведацца штосьці новае, да нечага імкнуцца...

Рыхтавалася часам ноччу, хоць няцверпна хацелася спаць і самі заплішчваліся вочы. Прыслала бацькам кароткае, але радаснае пісьмо. Студэнтка яна. Завочніца Пружанскага сельгастэхнікума!

Часта вечарамі, калі навучэнцы збіраюцца ў клубе, гучыць са сцэны песня. Чысты, свежы голас напайнае залу. Гэта спявае Соня Халімоўская. Розныя песні яна любіць і многа спявае.

Тут, у вучылішчы, вучыцца і Васіль Халімоўскі, брат Соні, шукае сваю сцэжку ў жыцці. Ён вельмі хоча быць трактарыстам. А Соня? Жывёлаводам, а можа і паляводам, бо на аграімачным аддзяленні завочна займаецца. Час падкажа.

А. МАРЦІНОВІЧ

Драгічынскае СПТВ № 29

Кадр з кінафільма «Дваранскае гняздо».

Цікавая таксама экранізацыя рамана І. С. Тургенева «Дваранскае гняздо». Гэта адзін з самых значных мастацкіх твораў пісьменніка. У лёсе Лаўрэцкага ён паказаў духоўную драму «лішніх»

людзей, ідэалістычна настраенай дваранскай моладзі, выхаванай у цяпличных умовах. Канфлікт асабістага шчасця і абавязку раскрыты ў лёсе Лізы Каліцінай, якая вылучаецца з акаляючага асяроддзя незвычайнай маральнай чужасцю.

Стужка «Дваранскае гняздо» пастаўлена рэжысёрам Андрэем Міхайловым-Канчалюшкім на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю, які напісаны ім у садружнасці з В. Яжовым.

У галоўных ролях здымаліся Леанід Кулагін, Ірына Купчанка, Беата Тышкевіч, Васіль Міякур'еў, Віктар Сергачоў.

А вось што расказвае пра новую шырокаэкранную кінакарціну «Галоўны сведка» вытворчасці кінастудыі «Масфільм» рэжысёр-пастаноўшчык Аіда Манасарава:

— Антон Паўлавіч Чэхаў заўсёды прыцягваў мяне асаблівай глыбінёй думак, свайго роздуму, гэта гігант у плане псіхалагічнай літаратуры і драматургіі. Яго апавя-

данне «Бабы», пакладзенае ў аснову сцэнарыя фільма, прыцягнула мяне сціскаючай душой крыўдай аўтара за жанчыну, якая, даверыўшыся мужчыну, асудзіла сябе на пакуты, гібель...

Мне хацелася, каб наш глядач адчуў: у кожнага чалавека, нягледзячы на зручнае прыстанішча—закон, павінен быць свой галоўны суддзя—сумленне, адказнасць перад грамадствам.

Ролі ў фільме выконваюць Аляксандр Бяляўскі, Ларыса Даніліна, Алена Санаева, Ларыса Лужына, Усевалад Санаеў.

Для юных глядачоў будзе дэманстравацца новая каларовая мастацкая кінастужка «Мой тата—капітан», пастаўленая рэжысёрам Уладзімірам Бычковым на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага па сцэнарыю А. Зака і І. Кузняцова. Гэта захапляючае падарожжа ў мала знаёмую дзесяць Сібіры. У ёй паказана цікавае, рамантычнае жыццё і праца рачнікоў сённяш-

няга дня, незвычайнае хараство Енісея.

З замежных кінастужак глядачы змогуць прагледзець: «Таямніца драўляных ідалаў» (ГДР), «Фальшывая Ізабела» (Венгрыя) і іншыя.

Кадр з кінафільма «Старая, старая казка».

СЯРОД вострых запаленчых захворванняў органаў брушной поласці часцей за ўсё сустракаюцца востры апендыцыт (запаленне чэрвепадобнага адростка сляпой кішкі), востры халецыстыт (запаленне жоўцевага пузыра), востры панкреатыт (запаленне падстраўнікавай залозы). Раптоўна пачынаецца боль у жываце, тэмпература параўнальна невысокая. Адчуваецца агульнае недамаганне, страта апетыту, сухасць у роце, азноб. З цягам часу боль лакалізуецца ў адным месцы, стан хворага пагаршаецца, паяўляецца рвота, узмацняецца азноб, павышаецца тэмпература.

ВОСТРЫЯ ЗАХВОРВАННІ ОРГАНАЎ БРУШНОЙ ПОЛАСЦІ

Якія ж прычыны выклікаюць гэтыя небяспечныя захворванні? Адна з іх — нядобраякасная ежа, якая спачатку выклікае гастрэнтэрыт (расстройства стрававання), а пазней вострыя захворванні органаў брушной поласці. Востры панкреатыт бывае ад тлустай ежы і частага ўжывання вялікай колькасці алкаголю, ад прыёму з ежай адных і тых жа відаў бялкоў.

Востры апендыцыт нярэдка пачынаецца з боляў у падлыжачнай вобласці, якія паступова лакалізуюцца ў правай падуздышнай вобласці. Запаленчы працэс хутка нарастае, і трэба не пазней як на працягу 6—10 гадзін ад пачатку захворвання звярнуцца да ўрача.

Востры халецыстыт пачынаецца з боляў у падлыжачнай вобласці, якія паступова лакалізуюцца ў правым падрабер'і. Боль аддаецца ў правы плечавы пояс і шыю. Паяўляецца сухасць у роце, горыч. Вобласць правага падрабер'я баліць пры лёгкім абмацванні.

Пры ўсіх гэтых захворваннях лабараторныя даследаванні ўказваюць на павелічэнне колькасці лейкоцытозу (белай крыві), што азначае наяўнасць вострага запаленчага працэсу. Вельмі часта хвароба вылучаецца кансерватыўна, г. зн. без аперацыйнага лячэння. Адпаведныя медыкаменты, правільна арганізаваная дыета, холад на балючае месца, унутрывеннае ўліванне неабходных раствораў і кансерваванай крыві даюць станоўчыя вынікі. Гарачую грэлку класці нельга без указання ўрача, яна садзейнічае развіццю вострага запаленчага працэсу.

Калі кансерватыўнае лячэнне не дае эфектыўнага выніку, хвораму робяць хірургічную аперацыю. Замаруджанне можа прывесці да запалення брушыны, а з гэтым грозным ускладненнем вельмі цяжка змагацца. Часта хворыя, баючыся аперацыі, не звяртаюцца своєчасова да ўрача і паступаюць у бальніцу ўжо тады, калі пачаўся гнойны працэс. Толькі своєчасовы зварот за медыцынскай дапамогай, ранняе лячэнне і, калі неабходна, аперацыўнае, выратуюць здароўе і жыццё.

Я. А. ГРЭЙМАН,
урач-хірург 1-га клінічнага
аб'яднання.

КЛАПАТЛІВЫЯ БАЦЬКІ

У старажытныя часы людзі былі ўпэўнены, што жывёлы думваюць, маюць розум і свядомасць. Па меры развіцця чалавечага грамадства погляды мяняліся. І ўсё ж нас да гэтага часу здзіўляе тое, як «разумна» дзейнічае звер, птушка, рыба або насякомае. Як старанна і па-майстэрску будуюць сваё жыллё, як хітра і настойліва праследуюць сваю ахвяру, з якой любоўю і ўменнем абараняюць выхоўнае дзяцей.

Глядзіш на ўсё і міжволі думаеш, што ў жывёл ёсць розум, ёсць свядомасць. Сапраўды, паглядзіце, як стракатая цяцёрка, выскачыўшы з густой травы, адводзіць вас ад птушанят і як яны, маленькія, усяго некалькі дзён ад роду, хітра прытоўваюцца. Або ўзяць іншы прыклад. Хто бачыў плаціну баброў, той напэўна падумаў: хіба можна без розуму, без разлікаў пабудаваць такое? Выбраць прыдатнае месца на рэчцы, «спілаваць» і падцягнуць матэрыял, умела прымацаваць яго на імклівай плыні...

І ўсё-такі ў жывёл няма розуму. Усе іх дзеянні праводзяцца несвядома, механічна, дзякуючы выпрацаваным многімі тысячагоддзямі безумоўным рэфлексам, г. зн. прыроджаным інстынктам.

Самец коллюшкі ля гнязда.

Яны строга перадаюцца ад пакалення да пакалення, ад бацькоў да дзяцей. Асабліва ўстойлівы інстынкт размнажэння і выхавання дзяцей, г. зн. інстынкт прадаўжэння роду.

У большасці жывёл аб патомстве клопатца самкі і самцы. У адных усе клопаты заключаюцца ў тым, каб знайсці зручнае месца для адкладкі яек, у другіх у тым, каб раз або два пакарміць дзяцей, у трэціх (гэта асабліва праўдзельна ў вышэйшых жывёл, млекакормячых і птушак) клопаты і выхаванне дзяцей працягваюцца з дня нараджэння і да таго часу, пакуль яны не стануць самастойнымі, дарослымі, здольнымі бегаць, лятаць і здабываць ежу.

Вось у шэрай зайчыхі пад кустом нарадзіліся зайчаняты. Нарадзіліся яны відушчымі і пушыстымі, здольнымі бегаць. Яны пасалі малака, і зайчымаці пакінула іх. Цяпер зайчаняты будуць ляжаць дзе-небудзь пад кустам 3—4 дні, пакуль не прагаладаюцца. Яны к гэтаму часу ўспомніць пра іх, ды і зайчаняты, адчуўшы голад, пачнуць шукаць маці. Наядучца і зноў залягуць на тры дні: зайчынае малако тлустае, змяшчае амаль 24% тлушчу. Як бачыце, бацькі-зайцы не асабліва турбуюцца аб сваім патомстве.

Клапатлівая мамай лічыцца бурая медзведзіца. Медзведзятны паяўляюцца ў самы разгар зімы, калі калматая маці спіць у бярозе. Часта разам з ёй знаходзяцца леташняе медзведзятны і адзін-два

медзведзятны гэтай зімы. Нараджаюцца яны вельмі маленькія, важаць усяго каля 500 грамаў. Ды так і павінна быць, бо медзведзіца жыве ў гэты час за кошт тлушчу, накопленнага ўвосень. Усё лета і восень клапатлівая маці займаецца выхаваннем дзяцей, храбра абараняе іх ад небяспекі, без страху кідаецца нават на чалавека.

Птушкі амаль усе з'яўляюцца клапатлівымі бацькамі. Паназірайце за шпакоўняй, якая вісіць у садзе. З раніцы да заходу сонца працуе пара шпакоў. Да 300 разоў на дзень адзін за адным прылятаюць клапатлівыя бацькі з поўнымі дзюбамі чарвякоў, вусеняў, жучкоў і мух. І так аж да вылету птушанят з гнязда. А пасля вучаць маладых усім птушыным прамудрасцям.

Вялікія клопаты аб патомстве працягваюць і многія рыбы. У іх маляўкі выводзяцца з аплодненых яйцаклетак, або ікрынак, як іх звычайна называюць. Колькасць ікры, якую вымётвае самка ў час нерасту, не аднолькавая. Фарэль мече да 4 тысяч ікрынак, шчупак і карась — да 300 тысяч ікрынак, плотка — да 15 тысяч ікрынак, вокунь — да 100 тысяч, сом — да 500 тысяч, а налім — да аднаго мільёна. Такая вялікая пладавітасць тлумачыцца тым, што шмат ікрынак і малявак гіне, пакуль яны вырастаюць. Вельмі ўжо шмат ахвотнікаў да смачнай рыбнай ікры: паласатыя вокуні, калючыя яршы, вусатыя ракі, жукі-плавунцы. Шмат ікрынак і рыбнай моладзі гіне ад неспрыяльных умоў: рэзкага пахаладання, перамены цяжэння, перасышання вадаёмаў і іншых прычын.

У большасці рыб клопаты аб патомстве выражаны ў імкненні адкладзіць ікру ў найбольш прыдатных месцах. Але некаторыя працягваюць сапраўдныя клопаты. Фарэль і харьгусы капаюць ямкі на дне, запаўняюць іх ікрой і прыкрываюць пяском. Падобныя гнёзды ладзяць на дне судакі. Клапатлівы бацька ціхонька плавае вакол гнязда з ікрынкамі, пакуль не выплываць маляўкі. Так ахоўваюць сваё будучае патомства і вусатыя сомы.

А вось невялікую рыбку трохіглую колюшку, якая жыве ў многіх вадаёмах Беларусі, можна назваць сапраўдным клапатлівым бацькам. Ранней вясной самец колюшкі будзе гняздо, якое нагадвае шар са скразной адтулінай. Пасля знаходзіць самак і адну за адной заганяе ў гняздо, дзе яны адкладваюць ікру. А потым, абліўшы яе малокамі, астаецца як вартавы ля гнязда. Зрэдку ён падплывае да ўваходу і лёгкімі рухамі хваста вентылюе гнездавую камеру, праганяючы праз адтуліну чыстую, багатую кіслародам вадку. А як выведзца маляўкі, ён іх і тады не пакідае. Пад яго наглядом яны плаваюць каля гнязда і ў выпадку небяспекі хаваюцца ў яго, а клапатлівы бацька кідаецца бяспрашна на ворага. Ён не пакідае дзяцей, пакуль яны не падрастуць.

Мы пазнаёмліся толькі з некаторымі клапатлівымі бацькамі. А колькі іх у лесе, на лузе, у полі і на рэчцы або возеры!

Б. ЯФРЭМАУ

Цяцёрка з птушанятамі.

САЛАТА СА СВЕЖАЙ КАПУСТЫ

Дробна нарэзаць невялікі качан капусты і $\frac{1}{2}$ пучка зялёнай цыбулі, дадаць нацёртую на буйной тарцы 1 морквіну, шклянку адваранага гарошку, 2 дробна нарэзаныя агуркі, соль і чорны перац па смаку, добра перамяшаць і заліць 2—3 сталовымі лыжкамі маянэзу. Можна паліць салату чайнай лыжкай падсалоджанага воцату з раствораным у ім цукрам.

у гарачы булён). Паклаўшы ўсе клёцкі, каструлю закрыць і варыць булён яшчэ 10—15 мінут.

СУП- КУРБАН

Узяць каля 300 г бараніны і каля 200 г пачонкі. Мясa звaрыць цэлым кавалкам, затым выняць з булёну, нарэзаць на невялікія кавалачкі, зноў пакласці ў булён, дадаць нарэзаную

лам (30—40 г) патэльнію, адразу ж дадаць дробна нарэзаную зялёную цыбулю, якая папярэдне паляжала 3—4 мінуты ў гарачым сметанковым масле, зняць патэльнію з агню, добра патрэсці яе, каб яйкі пакрылі цыбулю, і зноў паставіць на агонь. Гатовы амлет скласці папалам так, каб ружовая скарынка была зверху,

МАЛАДАЯ БАРАЊІНА АБО ЦЯЛЯЦІНА З ЗЯЛЁНАЙ ЦЫБУЛЯЙ

$\frac{1}{2}$ кг мясa абмыць у халоднай вадзе, нарэзаць на аднолькавыя кавалкі і падсмажыць у $\frac{1}{2}$ шклянцы тлушчу. Затым мясa выняць, а на рэштках тлушчу абсмажыць 1—2 галоўкі рэпчатой цыбулі або пучок зялёнай цыбулі. Калі яна стане мяккая, уліць лыжку таматнага пюрэ, разведзенага невялікай колькасцю вады. Прыгатаваўшы пюрэ, усыпаць па смаку чырвонага перцу, заліць гарачай вадой або булёнам, пакласці абсмажанае мясa і варыць на невялікім агні. Як толькі вада закіпіць, дадаць 1—2 пучкі зялёнай цыбулі і пучок зялёнага часнаку, добра прамятых і буйна нарэзаных, пасаліць і працягваць варыць на слабым агні. Перад тым як зняць з агню, страву пасыпаць дробна нарэзаным зяленівам пятрушкі. На стол падаць з сыраквашай або смятанай.

рэзанай вяндрліны. Усё гэта перамяшаць, пакласці масу на змазаную маслам бляху і паставіць ва ўмерана гарачую духоўку. Калі пудзінг зарумяніцца, пакласці яго на талерку, пасыпаць нацёртым сырам і добра паліць падагрэтым сметанковым маслам.

МАКАРОЊІК З ГРЫБАМІ

Зварыць $\frac{1}{2}$ кг макаронаў; прамыць талерку свежых грыбоў, дробна нарэзаць іх і падсмажыць у 2 ст. лыжках масла. Асобна падсмажыць 2—3 галоўкі дробна нарэзанай рэпчатой цыбулі, дадаць падсмажаныя грыбы, пасыпаць соллю і чорным перцам. На змазаную маслам і па-

сыпаную сухарамі бляху пакласці рад макаронаў, затым рад грыбоў і пакрыць макаронамі. Зверху пасыпаць сухарамі, дробна нацёртым сырам, пакласці некалькі кавалачкаў сметанковага масла, заліць сумессю з 2 яек і $\frac{1}{2}$ шклянкі свежага малака і запячы ва ўмерана гарачай духоўцы. Макаронік падаць на стол гарачым.

КУЛІНАРЫЯ

САЛАТА З РЫБЫ

Зварыць 500 г рыбы і, выняўшы косці, нарэзаць яе на невялікія кавалачкі. Перамяшаць з дробна нарэзанымі крутымі яйкамі і адваранай бульбай, пасыпаць соллю і чорным перцам па смаку, заліць маянэзам. На блюда, пакрытае лісточкамі зялёнай салаты, пакласці салату з рыбы, упрыгожыць радыскай.

КУРЫНЫ БУЛЁН З КЛЁЦКАМІ

Калі вы рашылі прыгатаваць курыныя катлеты (іх рэцэптуру даем ніжэй), то з касцей і вантробаў можаце зварыць булён з клёцкамі. Апусціце ў ваду косці і вантробы, кавалачак сельдэрэю, пятрушку, моркву і 1 цыбуліну, зварыце да гатоўнасці і працадзіце булён. Клёцкі гатуюцца наступным чынам: у каструлю трэба наліць шклянку працэджанага булёну, дадаць 1 ст. лыжку сметанковага масла, пасаліць па смаку, давесці да кіпення, затым, пры няспынным памешванні, усыпаць $\frac{1}{2}$ шклянкі мукі, паварыць каля 2—3 мінут і зняць з агню. Калі цеста злёгка астыне, уліць у яго 2 сырыя яйкі і старанна вымесіць. Затым пры дапамозе дзвюх лыжак — сталовай і чайнай — зрабіць клёцкі (сталовай лыжкай браць падрыхтаванае цеста, а чайнай, папярэдне змочанай у гарачай вадзе або булёне, адрываць ад цеста невялікія кавалачкі і апускаць іх

пачонку, 2—3 ст. лыжкі рысу і 2—3 дробна нарэзаныя памідоры. Асобна прыгатаваць запраўку з 3 ст. лыжак алею, пучка зялёнай цыбулі, палавіны сталовай лыжкі таматнага пюрэ або соку 1—2 памідораў і невялікай колькасці мукі. У канцы смажання пакласці чайную лыжку чырвонага перцу. Уліць запраўку ў суп, давесці да кіпення, уліць тонкім струменьчыкам 2 добра збітыя яйкі, увесь час памешваючы, каб яйкі не заварыліся, пасаліць, пасыпаць зяленівам пятрушкі і, калі ёсць, дзікай мятай.

КАТЛЕТЫ КУРЫНЫЯ

Аддзяліць мясa ад касцей, прапусціць яго праз мясарубку або дробна пасячы, дадаць да яго лустачку белага хлеба, замочанага ў малаце або вадзе і добра выціснутага, 1—2 яйкі, соль і чорны перац па смаку, добра перамяшаць і зрабіць катлеты. Абкачаць іх у сухарах і падсмажыць на разагрэтым масле. У якасці гарніра падаць тушаны ў масле гарошак, бульбянае пюрэ. З касцей і вантробаў зварыць булён з клёцкамі.

АМЛЕТ З ЗЯЛЁНАЙ ЦЫБУЛЯЙ

Да збітых на пену 6 яек дадаць паступова 2 ст. лыжкі малака, пасаліць і пасыпаць чорным перцам. Атрыманую масу пакласці на разагрэтую з мас-

РУЛЕТ З ВЯНДЛІНЫ З ЗЯЛЁНАЙ САЛАТАЙ

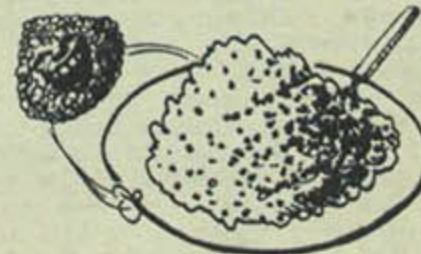

Адварыць некалькі бульбін і морквін, парэзаць іх на дробныя кубікі, дадаць некалькі дробна нарэзаных салёных агуркоў, крутых яек і 1—2 кіслыя яблыкі, шклянку адваранага зялёнага гарошку, зяленіва пятрушкі. Усё гэта перамяшаць з маянэзам. Асобна нарэзаць на тонкія лустачкі вяндрліну. На сярэдзіну кожнай лустачкі пакласці лыжку фаршу, згарнуць вяндрліну ў трубочкі і пакласці на блюда, пакрытае лісточкамі зялёнай салаты. Зверху рулеты пасыпаць зяленівам пятрушкі або кропу.

ПУДЗІНГ БУЛЬБЯНЫ З ВЯНДЛІНАЙ

Добра расцерці 100 г свежага сметанковага масла, дадаць 3 сырыя яйкі, 1,5 шклянкі бульбянага пюрэ і 200 г дробна на-

БІСКВІТЫ

Збіць на густую пену два яечныя бялкі з $\frac{1}{2}$ шклянкі цукру, дадаць да іх 100 г белай мукі, 50 г тоўчаных грэцкіх арэхаў, крышку разынак і замясіць цеста. Зрабіць з цеста бісквіты, пакласці іх на бляху і спячы ва ўмерана гарачай духоўцы. Калі атрымаецца мала бісквітаў, то можна павялічыць колькасць прадуктаў, захоўваючы ўказаную прапарцыю.

КРЭМ З СУЊІЦ АБО МАЛІНЫ

Працадзіць праз сіта сок ад 1 кг суњіц або маліны, дадаць да яго 3 ст. лыжкі цукровай пудры і 4 яечныя жаўткі. Пасуду паставіць на слабы агонь і, увесь час памешваючы масу, варыць да загусцення (пакуль не з'явіцца бурбалкі). Зняць крэм з агню і асцярожна дадаць збітыя на пену 4 бялкі. Гарачы крэм раскласці ў вазачкі або місачкі і ўпрыгожыць ягадамі, якія пралажалі некаторы час у цукры, і, па жаданню, падсалоджанай збітай смятанкай або смятанай.

КАЛІ МЫ ХОЧАМ БЫЦЬ ЗДОРОВЫМІ І ПРЫВАБНЫМІ

ЧАЙНВОРД „МАЯ БЕЛАРУСЬ“

Лепшае ўпрыгожанне для любой жанчыны—чыстае цела і чыстае, акуратнае адзенне, а самыя лепшыя духі—пах добрага мыла, свежасці. Невыпадкова, апяваючы жаночую прыгажосць, народныя пясняры выкарыстоўваюць такія параўнанні: «свежая, як кветка», «чыстая, як кропля расы» і г. д., якія атоесамляюць фізічную і душэўную чыстату жанчыны.

Кожнаму ўзросту ўласціва свая прыгажосць, і мы павінны імкнуцца падтрымліваць яе: і дзеля сябе, і дзеля навакольных.

Дзяўчына вабіць перш за ўсё сваёй маладосцю і чыстотай, якой вее ад яе. Жанчына—падцягнутасцю, строгім, дэлавым выглядам, акуратным адзеннем. А якое прыемнае пачуццё павяга адчуваем мы, калі ўбачым пажылую жанчыну з прыдатнай для яе ўзросту прычоскай, апранутую чыста, элегантна, хоць і сціпла!

Аднойчы адзін малады мужчына прызнаўся: «У мяне маладая, прыгожая жонка. Жанатыя мы нядаўна. Яна вельмі старанна выконвае свае хатнія абавязкі. На вуліцу заўсёды выходзіць прыгожа апранутая і выглядае прывабна. Але дома за сабою не сочыць, ходзіць неахайна і гэтым выклікае агіду ў мяне».

Як часта мы забываем пра «дробязі». А няма нічога больш непрыемнага, чым пах потнага, бруднага цела, выгляд растрэпаных нямытых валасоў, перакручаных і даўно не мытых панчоў, запэцканых хатняга халата, бруднай шлейкі, якая выглядае з-пад выразу сукенкі.

Але ўсё гэта толькі адзін бок пытання—эстэтычны.

Не трэба забываць і яшчэ пра адно: асабістая гігіена мае вялікае значэнне для нашага здароўя, для перасцярогі ад захворванняў.

Скура—гэта не толькі ахоўнае покрыва цела, але і важны орган, які выконвае шмат функцый. Яна багата краваноснымі сасудамі, дзякуючы якім ствараецца раўнавага паміж кровазваротам і тэмпературай цела. Скура мае дыхальныя функцыі, якія палягчаюць дзейнасць лёгкіх, а пры дапамозе выдзялення поту—і нырака. Калі скура нячыстая і потная, яе функцыі парушаюцца, а гэта адбываецца на стане ўсяго арганізма. Найбольш падвергнуты забруджванню адкрытыя часткі цела (твар, шыя, рукі) і тыя часткі, дзе шмат потавых і салёных залоз (далоні, падэшвы, валасістыя часткі цела). Вось чаму неабходна сістэматычна клапаціцца аб іх чыстасце. Мыццё рук мылам—пасля заканчэння работы, перад ядой, пасля карыстання прыбіральняй—павінна ўвайсці ў прывычку. Пад доўгімі пазногцямі скопліваецца бруд, які часта з'яўляецца носьбітам многіх хвароб. На рукі трапляюць самыя розныя мікробы, якія пры невялікай драпіне або ранцы на скуры могуць быць прычынай гнойных запаленняў.

Каб скура рук была мяккая і эластычная, неабходна пасля заканчэння работы і асабліва ўвечары, перад тым як легчы спаць, намазаць іх вазелінам, змякчаючым крэмам або спецыяльным жэлем для рук.

Калі работа звязана з забруджваннем усяго цела, трэба пасля заканчэння рабочага дня вымыцца да пояса або, калі ёсць магчымасць, прыняць душ. Змываючы са скуры грязь і пот, мы адчуем сябе свежымі і бадзёрымі.

Некаторыя жанчыны лічаць, што рэгулярна падмывацца неабходна толькі ў перыяд

менструацыі. Але гэта няправільна. Штодзённае падмыванне знадворных палавых органаў і змена бялізны павінна стаць прывычкай і патрэбнасцю для кожнай жанчыны. Гэта дае магчымасць пазбегнуць белляў, запалення яечнікаў—адной з найбольш частых прычын бесплоднасці ў жанчын. Для падтрымання палавой гігіены патрабавецца зусім не шмат: па-першае, пераканацца ў яе неабходнасці і, па-другое, мець жаданне. Мыем жа мы кожны вечар твар і шыю, чысцім зубы! Трэба ў што б там ні было знаходзіць час і для падмывання. Многія жанчыны апраўдваюцца тым, што ў іх «няма ўмоў рабіць гэта кожны вечар». Гэта не апраўданне. У кожным доме ёсць міска і плітка, на якой можна сагрэць крыху вады. Ручнік павінен быць чыстым, мяккім і, як і міска, строга індывідуальным. Яго трэба часцей мыць.

Не меншую ўвагу трэба ўдзяляць і гігіене рота. Лепш чысціць зубы ўвечары перад сном і раніцай. Рэшткі ежы паміж зубамі, асабліва ўначы, лёгка раскладаюцца, і ў роце паяўляецца непрыемны пах. Чыстка ж зубоў раніцай дзейнічае асвятляльна. Таму чысціце зубы раніцай для прыгажосці, а ўвечары для здароўя!

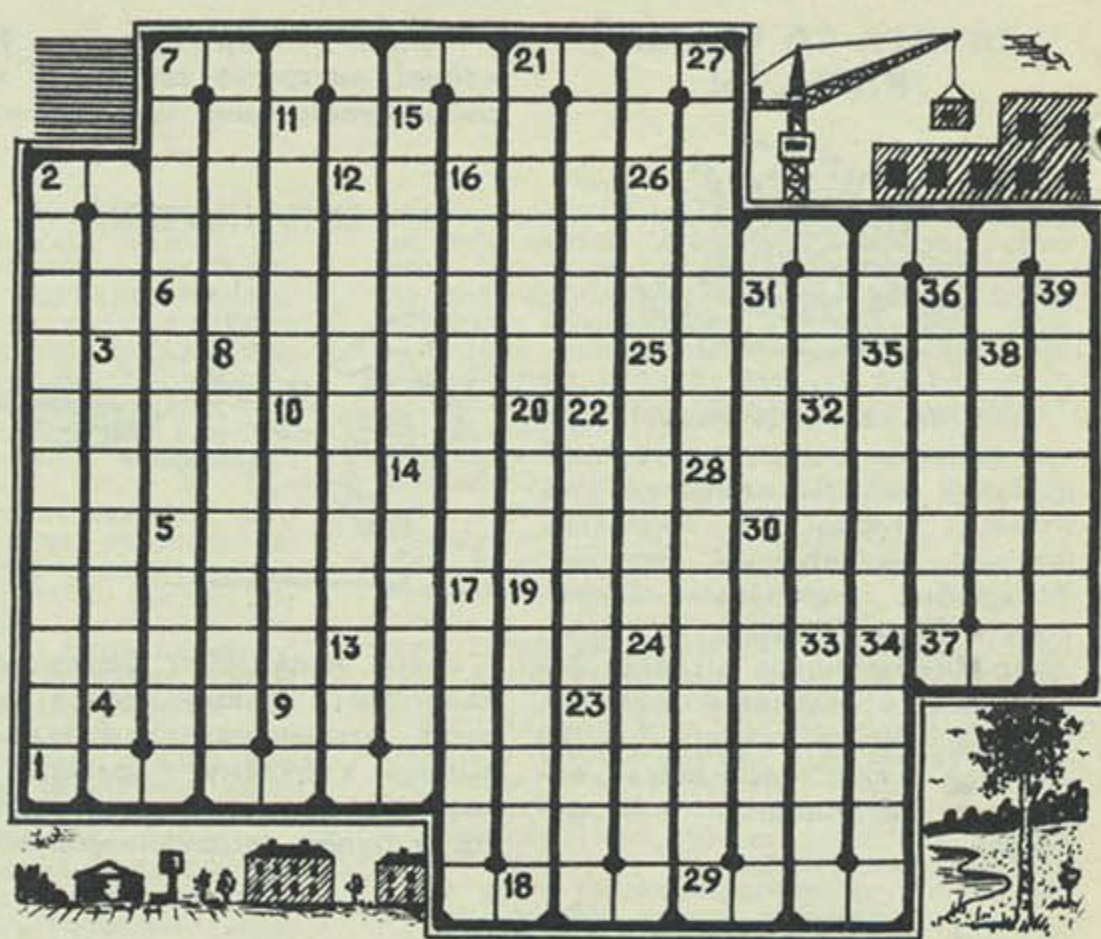
Многія жанчыны ўсё яшчэ карыстаюцца круглымі падвязкамі для панчоў. Гэта не толькі неэстэтычна, але і вельмі шкодна для здароўя. Асабліва небяспечна насіць такія падвязкі тым, у каго работа звязана з працяглым прабываннем на нагах.

Не шкодзіла б нам задумацца і над тым: колькі і як мы адпачываем?

Вось рабочы дзень закончаны, але для нас пачынаецца «другая змена»—хаджэнне па магазінах, стаянне ў чарзе за прадуктамі, прыгатаванне вячэры, прыбіранне кватэры, мыццё і... безліч іншых абавязкаў. Пры такой дзённай нагрузцы кожная жанчына, натуральна, марыць хутчэй легчы спаць. Але як часта пасля напружанага працоўнага дня мы скардзімся на бяссонніцу! Чаму ж гэта адбываецца? Прычына—стомленасць. На наступны дзень мы не адчуваем сябе бадзёрымі, працуем праз сілу, таму што не выспаліся. І вось атрымліваецца «зачараванае кола», якое трымаецца на пастаянным ператамленні. Што ж рабіць, як справіцца са стомай? Для гэтага неабходна раніцай уставаць заўсёды ў адзін і той жа час, устаўшы, шырока расчыніць акно, зрабіць некалькі глыбокіх удыхаў і пасля невялікай гімнастыкі абмыцца да пояса халоднай вадой. Калі штодзённа мы будзем затрачваць на гэтую працэдуру 5—10 хвілін, то зможам пачынаць рабочы дзень з новымі сіламі, бадзёрымі, у добрым настроі.

Раніцай трэба абавязкова снедаць. Калі ўстанова, дзе мы працуем, не вельмі далёка ад нашага дома, карысна хадзіць на работу пеша, асабліва ў добрае надвор'е.

Свой выхадны дзень старайцеся не траціць на генеральнае прыбіранне кватэры або на мыццё бялізны. Трэба размеркаваць гэтую работу на ўсе дні тыдня, карыстаючыся дапамогай дзяцей і мужа, тады ў вас будзе больш часу для сям'і і для сябе. Нядзелю лепш за ўсё правесці разам з сям'ёй сярод прыроды. Некалькі гадзін на паветры—выдатная зарадка на цэлы тыдзень.

1. Горад беларускай хіміі.
2. Письменник і паэт, аўтар апавесці «На прасторах жыцця».
3. Першаадкрывальнік друкарскай справы на Беларусі.
4. Паэма Якуба Коласа.
5. Вядомы беларускі скульптар.
6. Паэт-песеннік, аўтар песні «Мінскія сосны».
7. Раённы цэнтр у Магілёўскай вобласці.
8. Кіраўнік сялянскага паўстання на Беларусі.
9. Вядомая беларуская спартсменка.
10. Паэма Аркадзя Куляшова.
11. Беларускі кампазітар.
12. Горад беларускіх шахтабудаўнікоў.
13. Мастак, аўтар націн «Старожытны Полацк» і «На Бярэзіне».
14. Раённы цэнтр у Брэсцкай вобласці.
15. Рака на Палессі.
16. Адзін з кінатэатраў беларускай сталіцы.
17. Легендарны беларускі генерал.
18. Горад, месца здабычы беларускай нафты.
19. Твор Янкі Маўра.
20. Аўтар п'есы «Партызаны».
21. Мастак, аўтар націн «Абаронцы Брэсцкай крэпасці».
22. Народны паэт БССР.
23. Паэма Паўлюка Труса.
24. Кааператыўная гаспадарка.
25. Сімвал рэспублікі.
26. Дзяржаўны знак рэспублікі, краіны.
27. Крэпасць-герой.
28. Письменник, аўтар апавесці «Смелыя людзі».
29. Вазера на Палессі.
30. Раённы цэнтр у Гомельскай вобласці.
31. Горад у Брэсцкай вобласці.
32. Марка тэлевізара.
33. Малады беларускі горад.
34. Беларускі байкапісец.
35. Вазера ў БССР.
36. Раённы цэнтр у Гомельскай вобласці.
37. Мінскі падпольшчык-патрыёт, Герой Савецкага Саюза.
38. Знатная даярка рэспублікі, Герой Сацыялістычнай Працы.
39. Паэт, аўтар паэмы «Сцяг брыгады».

Склаў А. САНКЕВІЧ

ПЫТАЙЦЕ — АДКАЗВАЕМ

Я працавала намеснікам галоўнага бухгалтара калгаса. У студзені 1969 г. мяне зволілі. Куды я магу звярнуцца з заявай аб аднаўленні на рабоце?

В. С. АМЯЛЮСІК,

Вёска Баркі Бярозаўскага раёна.

Парадак, па якім можна абскардзіць звальненне з работы ў калгасе, залежыць ад умоў паступлення на работу. Калі Вы, Вольга Сідараўна, працавалі ў калгасе па працоўнаму дагавору, то Вам трэба звярнуцца з іскам у народны суд. Калі Вы былі членам калгаса, то вызваленне ад работы можае абскардзіць агульнаму сходу калгаснікаў і выканкаму раённага Савета дэпутатаў працоўных.

Нашым бацьку і маці ў аднолькавых долях належыць дом. Пры доме зямельны ўчастак размерам 0,10 га. Бацька кінуў нашу сям'ю, жыве з іншай жанчынай і дабіваецца падзелу зямельнага ўчастка, каб прадаць сваю частку дома. Ці мае ён на гэта права?

АДАМЧЫКАВЫ,

Вёска Яроміна Гомельскага раёна.

Уладальнік (або саўладальнік) жыллага дома мае права карыстацца зямельным участкам, выдзеленым для індывідуальнага жыллёвага будаўніцтва. Калі ён прадаць дом або яго частку, то права карыстання зямельным участкам пераходзіць да новага гаспадара або саўладальніка. Аднак трэба мець на ўвазе, што на падставе артыкула 117 Грамадзянскага кодэкса Беларускай ССР другі ўладальнік дома мае пераважнае права перад іншымі асобамі на куплю долі ў агульнай уласнасці, якая будзе прададзена. Інакш кажучы, сваю долю ў агульнай уласнасці ваш бацька можа прадаць пабочнай асобе толькі пасля адмаўлення другога саўладальніка — вашай маці — купіць гэту долю на тых жа ўмовах.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.

ЛИПЫ В ЦВЕТУ

Музыка М. ШНЕЙДЕРМАНА

Солнце светит весело и жарко,
Зажужжали пчелы и шмели,
Потому что в старых минских парках
Молодые липы зацвели.

Тонкий запах липового цвета
Ароматней синим вечерком.
Хорошо душистым, тихим летом
Посидеть под липами вдвоем.

Сердце жаждет ласки и покоя,
Наполняясь звонкой тишиной.
Слышишь, Минск!
За счастье такое
От души спасибо, город мой!

Я живу, я радуюсь, я верю
В светлый день родной моей земли,
Потому что в старых минских скверах
Молодые липы зацвели.

УМЕРЕННО

СОЛНЦЕ

СВЕ - ТИТ ВЕ - СЕ - ЛО И ЖАР - КО, ЗА - ЖУЖ - ХА - ЛИ

ПЧЕ - ЛЫ И ШМЕ - ЛИ, ПО - ГО - МУ ЧТО В ДРЕВНИХ МИНСКИХ

ПАР - КАХ МО - ЛО - ДЫ - Е ЛИ - ПЫ ЗА - ЦВЕ - ЛИ. ПО - Ю - !!

ЛИ. ТОНКИЙ ЗАПАХ, ЛИПЫ ЗАЦВЕЛИ.

АДКАЗ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ
У № 5 ЗА 1969 ГОД

Ключавыя словы: 1. Каваль. 2. Няміга. 3. Венера.
4. Жлобін. 5. Балада. 6. Глеба. 7. Марыкс. Па вялікаму
кругу: «Квітней, родная Беларусь!»

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

На першай старонцы вкладки: адкрыццё Кургана Славы.
Фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.
Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

АТ № 07397. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.
Здадзена ў набор 1.VII-69 г. Падпісана да друку 23.VII-69 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара—6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці—6-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі
і культуры—6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак—выкрайка. Тыраж 326 286 экз. Зап. 346.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСЬ

Цена 15 кап,

74995

